

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

***Kiusaamiseen puuttuminen on
jokaisen tehtävä!***

Koulukiusaaminen toisen asteen
ammattillisessa oppilaitoksessa

Elina Väisänen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 10 / 2015

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Elina Väisänen	Sivumäärä 56 ja 14 liitesivua
Työn nimi Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä! Koulukiusaaminen toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Heini Kapanen, Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Hyria Koulutus Oy	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tilaaja on Hyria Koulutus Oy. Hyria on toisen asteen ammatillinen oppilaitos, mikä toimii Hyvinkäällä ja Riihimäellä. Hyrian opiskelijat ovat pääsääntöisesti juuri peruskoulunsa päättäneitä nuoria.</p> <p>Opinnäytetyön tavoite on selvittää kiusaamisen ilmiön määrää Hyriassa ja etenkin sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden keskuudessa. Koulukiusaamista on tutkittu paljon peruskouluikäisten lasten ja nuorten osalta, mutta ammatillisten oppilaitoksen opiskelijoiden osalta varsin vähän.</p> <p>Opiskelijamme ovat vastanneet vuosittain Jyväskylän yliopiston tuottamiin sähköisiin koulukiusaamiskyselyihin, joiden vastaukset olen analysoinut opinnäytetyössäni. Kyselyjen yhteenvedossa ja analysoinnissa olen käyttänyt kvantitatiivista, eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Tarkoitukseni on tuoda esiin kiusaamisen ilmiön yleisyyttä; kuinka paljon Hyriassa määrällisesti lähihoitajaopiskelijoiden keskuudessa tapahtuu kiusaamista; kuinka moni kokee tullessaan kiusatuksi, kuinka moni on havainnut kiusaamista, kuinka moni on kiusannut, kuinka moni on puuttunut kiusaamiseen, minkälaisia kiusaamisenmuotoja käytetään ja ovatko opettajat puuttuneet kiusaamiseen. Vertaan myös tuloksia koko Hyrian opiskelijoiden vastauksiin.</p> <p>Lisäksi kehittämistehtäväni oli luoda Hyrian sosiaali- ja terveystieteiden osastolle asiakaslähtöinen kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli. Toimintamallin luomisessa olen käyttänyt avukseni Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelmaa, aiheen tietoperustaa, henkilöstön toiveita sekä opiskelijoiden mielipiteitä. Tässä osassa työtä käytän kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyön tuloksena olen tehnyt selkeän ja tiivistetyn ”Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä!”- tietoisuuskampanian, mikä tulee oppimateriaaliksi osastollemme ja koko oppilaitokseen. Hyriasta ei ole aikaisemmin löytynyt oppimateriaalia kiusaamisesta.</p> <p>Opinnäytetyössäni avaan kiusaamisen ilmiön ja kiusaamiseen puuttumisen tietoperustaa sekä turvallisen ryhmän merkitystä oppimiseen.</p> <p>Opinnäytetyöni tavoitteet ovat täyttyneet, kun tietoisuus kiusaamisesta on lisääntynyt työpaikallani, työ on antanut konkreettisia työkaluja henkilöstölle ja opiskelijoiden näkökulma on huomioitu.</p>	
Asiasanat koulukiusaaminen, kiusaaminen, turvallinen ryhmä, oppiminen, toisen asteen ammatillinen oppilaitos, koulukiusaamiseen puuttuminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Elina Väisänen	Number of Pages 56 and 14 appendix pages
Title To intervene bullying is everyone's responsibility! Bullying in vocational school	
Supervisor(s) Heini Kapanen, Reijo Viitanen	
Subscriber and/or Mentor Hyria Koulutus Oy	
Abstract <p>This thesis subscriber is Hyria vocational school. Hyria's students are youth students and this thesis mainly focuses on students who are studying to become practical nurses.</p> <p>Objective in this thesis is to find out how much and what kind of bullying exists among students in vocational school. There are not many studies about it.</p> <p>Every year all our students answer bullying inquiry which is made by Jyväskylä university. In this thesis I publish the answers and results of those inquiries from past two years.</p> <p>Another purpose of this thesis is to develop a bullying prevention programme into our school where students and employees' opinions and wishes are heard. In this development work, I used inquiries I made to employees and students. I also studied former prevention programmes made by professionals in bullying prevention work. As a result, I made an information package that can be used in our school. It contains information about bullying and how it can be prevented and intervened.</p> <p>In this thesis, I open up a concept of bullying and how it can be prevented. I also studied the meaning of safe group and how it impacts learning.</p> <p>The main goal of this thesis is to increase knowledge of bullying in our school, to hear youth voice and give tools for our employees to prevent bullying.</p>	
Keywords bullying, safe group, learning, vocational school, bullying prevention	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	7
2.1 Kehittämistehtävän tavoitteet	7
2.2 Kehittämistehtävän aineisto, tutkimusmenetelmät ja prosessi	8
3 KIUSAAMINEN ILMIÖNÄ JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	10
3.1 Kiusaamisen muodot	11
3.2 Kiusaamisen roolit	12
3.3 Kiusaamisen syyt ja seuraukset	14
3.4 Milloin kiusaaminen on rikos?	15
3.5 Olweuksen interventio-ohjelma	16
3.6 Vaakamalli ®	18
3.7 Restoratiivinen ajattelu ja vertaissovittelu	18
3.8 Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelman malli	20
4 TURVALLINEN RYHMÄ JA OPPIMINEN	21
4.1 Turvallisuus koostuu osatekijöistä	22
4.2 Opettajan merkitys ja vastuu	23
4.3 Turvallisen ryhmän rakentaminen ja ryhmän kehitysvaiheet	24
4.4 Osallisuus luo turvallisuutta	27
4.5 Oikeat lähtökohdat oppimiseen	28
5 KIUSAAMISKYSELYJEN TULOKSET	30
5.1 Havaittu kiusaaminen	31
5.2 Kiusattujen kokemukset	32
5.3 Kiusaajien kokemukset	35
6 TYÖNTEKIJÖIDEN JA OPISKELIJOIDEN TOIVEET SEKÄ TARPEET	36
6.1 Kysely henkilöstölle	36
6.2 Kysely opiskelijoille	39
6.3 Kiusaamisen vastaisen työn nykytila	43
7 KIUSAAMISEN VASTAISEN TYÖN KEHITTÄMINEN	45
7.1 Kehittämistehtävän tulokset	48
7.2 Kehittämistehtävän arviointi	50
7.3 Pohdinta	51

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Kiusaaminen ja koulukiusaaminen ovat ilmiöitä, jotka ovat tulleet varmasti jokaista jollain tavalla vastaan elämän varrella. Se, miten niihin on suhtautunut ja kuinka ne ovat vaikuttaneet omaan elämään, riippuu monista osatekijöistä. Kiusaaminen on myös hyvin ajankohtainen käsite ja on usein esillä mediassa. Peruskouluissa tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu laajasti, mutta entä sen jälkeen? Mitä kiusaamisilmiölle tapahtuu, kun nuoret siirtyvät elämässä eteenpäin, vapaaehtoisiin opiskeluihin? Tähän haen vastauksia opinnäytetyössäni: Kuinka paljon ja minkälaista kiusaamista ilmenee toisen asteen ammattioppilaitoksessa.

Työskentelen toisen asteen ammattioppilaitoksessa ammatillisena ohjaajana. Opiskelijat ovat nuorisostaan sosiaali- ja terveystieteiden perustutkintoa suorittavia nuoria, pääsääntöisesti 15–19-vuotiaita. Olen oppitunneilla opettajan työparina ja minulla on mahdollisuus seurata tarkemmin nuorten toimintaa ja päästä lähemmäs heidän vuorovaikutussuhteita ja toimintatapoja. Vuosien aikana olen ollut todistamassa useita erilaisia tilanteita, joita kutsuisin kiusaamiseksi. Opiskelijat kutsuvat toisiaan karkeilla nimityksillä, pyörittelevät silmiään tyytymättöminä, kun ryhmätyössä on epämieluisa koulukaveri, kirjoittavat pulpetteihin solvauksia, ilkkuvat sosiaalisessa mediassa ja jättävät jonkun pois ryhmästä. Kuinka tähän tulisi puuttua ja kenen tehtävä se koulussa on? Huomioideni pohjalta opettaja valitettavasti harvoin ”näkee” kiusaamista luokkassaan, koska keskittyy opettamiseen, tai ei vain halua nähdä. Opinnoissa aika-tilassa eteneminen luo painetta opettajille ja koetaan, ettei aikaa ole ”ylimääräiseen”. Opiskelijoidemme keskuudessa tapahtuva kiusaaminen onkin usein varsin huomaamatonta ja tarvitsee aikuiselta herkkiä silmiä ja korvia, sekä etenkin aidon mielenkiinnon kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen.

Koulussamme on tehty lukuvuosina 2013–2014 ja 2014–2015 Jyväskylän yliopiston teettämä sähköinen kiusaamiskysely, johon toivotaan mahdollisimman monen opiskelijan vastaavan. Olen ollut kuluneina vuosina mukana luokkassa, kun kyselyihin vastataan. Ensimmäinen kerta menköön osaltani ammattitaidottomuuden, kiireen ja ajattelelmattomuuden piikkiin, mutta toisena vuonna kysely aiheutti itselleni suuren ihmettyksen. Kyselyjen vastaamista varten ryhmänohjaajat näkevät aika suuren vaivan,

että saavat mahdollisimman monen opiskelijan paikalle, jakavat heille henkilökohtaiset sähköiset tunnukset ja ohjeet kyselyä varten ja varaavat atk-luokan. Tähän käyte- tään siis asianmukaisesti aikaa ja vaivaa tärkeän asian puolesta. Mihin kyselyjen tu- lokset menevät ja mitä niillä tehdään? Parantavatko ne kiusatun tilannetta? Saako henkilökunta kyselyjen tuloksista itselleen uusia näkemyksiä ja työkaluja? Näiden kyselyjen tuloksia ei ole vielä osastollamme julkaistu ja käsitelty. Kuukausittaiset henkilöstön osastopalaverit täyttyvät aina muista akuuteista asioista. Kysyin asiaa koulutuspäälliköltämme ja sain saman tien kyselyjen tulokset haltuuni, sekä luvan tehdä aiheesta opinnäytetyöni.

Opinnäytetyössäni analysoin kyselyjen vastaukset kahdelta lukuvuodelta. Vastaus- lomakkeita on 220 kappaletta. Laajan aineiston vuoksi keskityn työssäni vain nuori- soasteen lähihoitajaopiskelijoiden kyselyihin. Vertaan kuitenkin myös vastauksia ko- ko Hyrian tuloksiin, joihin on vastannut 1056 opiskelijaa. Kyselyistä selviää, kuinka montaa opiskelijaa on kiusattu, kuinka moni on kiusannut, minkälaisia kiusaamisen muotoja on käytetty ja ovatko opettajat puuttuneet kiusaamiseen.

Tulosten julkistamisen lisäksi kehittämistehtäväni oli luoda osastollemme toiminta- malli, kuinka kiusaamistapauksiin puututaan yhtenäisesti. Tein henkilöstölle kyselyn, jolla halusin selvittää, millainen ennakkokäsitys oppilaitoksemme aikuisilla on kiu- saamisilmiöstä sekä sen yleisyydestä. Lisäksi selvitin, onko henkilöstöllämme omasta mielestään tarvittavat työkalut ja tiedot kiusaamistilanteisiin puuttumisessa. Suurin osa kaipasi yhteisiä toimintamalleja ja ohjeita, joten uskon opinnäytetyöni olevan tar- peellinen. Uskon myös, että niin kauan kun kiusaamista ei tunnisteta, ei kiusaamisen vastainen työ voi alkaa.

Toimintamallin luomisessa halusin kuulla nimenomaan nuorten mielipiteitä asiaan, kuinka kiusaamiseen heidän mielestään tulisi koulussa puuttua. Toimin yksikössäm- me tutortoiminnan vastuupettajana ja tein webropol-kyselyn aiheesta tutoreilleni. Opinnäytetyön yhtenä tuloksena tuli opettajien ja tutoreiden käyttöön ”Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä!”-tietoisku.

Opinnäytetyössäni avaan kiusaamisen ilmiön käsitettä, kiusaamiseen puuttumista sekä sitä, kuinka luodaan turvallinen ryhmä ja oppimisympäristö nuorille.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Työskentelen Hyria Koulutus Oy:ssä ammatillisena ohjaajana sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikössä. Opiskelijamme ovat nuorisoasteen lähihoitajaopiskelijoita, jotka pääsääntöisesti aloittavat opiskelun meillä peruskoulun yhdeksännen luokan jälkeen. Nuorisoasteen lähihoitajaopiskelijoita meillä on noin 350. Hyria on toisen asteen ammattioppilaitos ja kouluttaa opiskelijoita Hyvinkäällä ja Riihimäellä. Hyriassa voi opiskella 26 eri tutkintoa.

Lähihoitajat työskentelevät erilaisten ihmisten parissa hoito-, kuntoutus- ja kasvatus-tehtävissä. Koulutuksessa korostetaan potilaiden kohtaamista yksilöinä ja toimintakyvyn edistävää työtä. Lähihoitajien opinnot koostuvat kahtena ensimmäisenä vuonna varhaiskasvatuksen, hoidon- ja huolenpidon sekä kuntoutumisen tukemisen osa-alueista. Jokaiseen osa-alueeseen liittyy työssäoppimisen jakso. Viimeisenä vuonna opiskelijat suuntautuvat valitsemaansa osaamisalaan. Hyriassa valittavana on kuntoutus, lasten ja nuorten hoito ja kasvatus, sairaanhoito ja huolenpito, vammaistyö ja vanhustyö. Nuorisoasteen koulutus kestää kolme vuotta ja on laajuudeltaan 180 osaamissuoritus pistettä. Lähihoitajat työllistyvät päiväkoteihin, kouluihin, kotihoitoon, terveyskeskuksiin, palvelukeskuksiin, kuntoutumisyksiköihin sekä erilaisiin mielenterveys-, vanhus- ja vammaistyön toimintaympäristöihin. (Hyria 2015.)

2.1 Kehittämistehtävä

Kehittämistehtäväni tavoitteena on tuoda tietoon kiusaamisen ilmiön määrää osastollamme: kuinka paljon ja minkälaista kiusaamista meillä tapahtuu lähihoitajaopiskelijoiden keskuudessa. Toinen kehittämistehtäväni tavoite on luoda asiakaslähtöinen toimintamalli kiusaamistilanteisiin puuttumiseen. Toimintamalliin haluan mukaan henkilöstön ja opiskelijoiden toiveet ja tarpeet, mitkä olen selvittänyt kyselyillä. Kyseiden vastaukset löytyvät luvusta 6.

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja

häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (630/1998, 28 §.)

Näin sanotaan laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta. Jokaisella opiskelijalla on oikeus opiskella turvallisessa ympäristössä. Tästä on myös säädökset perusopetuslaissa (Perusopetuslaki (628/1998, 29 §) ja lukiolaissa (Lukiolaki (629/1998, 21 §).

Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelmassa kiusaaminen on määritelty tapahtumaksi, jolla yksittäiselle opiskelijalle aiheutetaan toistuvasti paha mieltä. Suunnitelmassa on myös määritelty kuinka kiusaamista ennaltaehkäistään ja kuinka kiusaamistapauksissa toimitaan. (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014.) Paperilla kaikki näyttää aivan mallikkaalta. Itse olin tietoinen näistä työnantajan määrittämistä suunnitelmista ja ohjeista, mutta muutaman käytäväkeskustelun perusteella tein havainnon, ettei näin ole koko henkilöstön kohdalla. Tein työkavereilleni kirjallisen kyselyn, mitä he luulevat ja ajattelevat kiusaamisesta meidän yksikössä; kuinka paljon meillä esiintyy kiusaamista ja puuttuvatko opettajat tilanteisiin sekä kokevatko he tarvitsevansa apua kiusaamistilanteisiin. Vastaukset vahvistivat ajatustani, että kiusaamiskyselyjen tulokset tulee tuoda kaikille tietoon ja yksikkömme tarvitsee yhteisen toimintamallin kiusaamistapauksiin.

2.2 Kehittämistehtävän aineisto, tutkimusmenetelmät ja prosessi

Aloitin opinnäytetyöni prosessin tekemällä kyselyn Hyrian sosiaali- ja terveysalan osaston henkilöstölle. Kyselyllä halusin selvittää työntekijöiden ennakkokäsitystä kiusaamisen yleisyydestä koulussamme: kuinka paljon ajatellaan kiusaamista esiintyvän opiskelijoidemme keskuudessa. Lisäksi halusin kyselyllä selvittää, onko työntekijöillä työkaluja ja osaamista puuttua kiusaamistilanteisiin. Henkilöstön kyselyn vastaukset avaan opinnäytetyön luvussa 6.

Selvittäessäni kiusaamisen ilmiön yleisyyttä, kiusaamisen eri muotoja ja kiusaamiseen puuttumista Hyrian sosiaali- ja terveysalan nuorisosaasteen koulutuksessa, käytin aineistona Jyväskylän yliopiston teettämiä kiusaamiskyselyjä kahdelta kuluneelta lu-

kuvuodelta. Kyselyihin on vastannut 220 lähihoitajaopiskelijaa. Kyselyt ovat strukturoituja monivalintakysymyksiä. Kiusaamiskyselyjen vastaukset olen kerännyt yhteen ja analysoinut tulokset. Määrällisellä tutkimuksella selvitetään numeraalisia kysymyksiä, lukumääriä ja prosentteja. Kvantitatiivisella tutkimuksella saadaan kartoitettua olemassa oleva tilanne, tässä tapauksessa kiusaamisen ilmiön määrä. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015). Opinnäytetyön luvussa 5 esittelen kiusaamiskyselyjen vastausten yhteenvedon. Vastaukset olen jaotellut kolmeen osioon: opiskelijoiden havainnot kiusaamisesta, kiusatun kokemukset ja kiusaajan kokemukset.

Kehittämistehtävässäni käytin aineistona Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelmaa, kiusaamiseen puuttumisen tietoperustaa, henkilöstön toiveita sekä Hyrian tutoropiskelijoiden mielipiteitä. Kiusaamiseen puuttumiseen on suunniteltu valmiita toimintamalleja. Olweuksen (2010) interventio-ohjelma on ollut laajassa käytössä jo 1990-luvulla Ruotsissa ja Norjassa sekä lähivuosisikymmeninä myös Yhdysvalloissa. Olweuksen ajatuksena on ollut sitouttaa aikuiset toimintaan vahvasti. (Olweus ym. 2010.) Päivi Hamarus (2012) on luonut Vaakamallin ®. Tässä toimintamallissa keskitytään selkeästi ennaltaehkäisevään työhön ja oppilaitoksen yhteiseen ymmärrykseen kiusaamisesta. (Hamarus 2012, 91–92.) VERSO vertaissovittelumallissa kasvatetaan opiskelijoiden osallistumista kiusaamisen vastaiseen työhön (VERSO 2015). Näiden toimintamallien tietoperustaa avaan luvussa 3.

Opiskelijoiden mielipiteet kiusaamiseen puuttumiseen keräsin webropol-kyselyllä. Webropol-kyselyssä oli ainoastaan avoimia kysymyksiä, koska en halunnut ”ehdottaa” vastauksia, vaan saada rehellisen mielipiteen opiskelijoilta. Aineiston analysoinnissa olen ottanut kaikki opiskelijoiden vastaukset huomioon ja yhdistänyt ne opiskelijahuoltosuunnitelmaan sekä tietoperustaan. Tämä osa työtäni on ollut kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on päästä lähelle tutkittavaa kohdetta ja tavoittaa tutkittavien näkökulma. Aineistojen käsittelyssä pyritään ymmärtämään ilmiötä ja aineistonkeruun välineenä on tutkija itse. (Kiviniemi 2001, 68.)

Lisäksi opinnäytetyössäni olen avannut kiusaamisen ilmiön, turvallisen ryhmän ja oppimisen sekä kiusaamiseen puuttumisen tietoperustaa, pohjautuen useisiin tehtyihin tutkimuksiin.

3 KIUSAAMINEN ILMIÖNÄ JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kiusaamista ja koulukiusaamista on tutkittu paljon viime vuosikymmeninä. Salmivalli (1998) kertoo, että Ruotsissa ja Norjassa 1970-luvulla Dan Olweuksen tekemät kiusaamistutkimukset ovat antaneet pohjaa nykyäänkin voimassaoleviin tieteellisiin tutkimuksiin (Olweus 1973). Suomessa kiusaamista alettiin tarkastella 1980-luvulla. Pohjoismaita pidetäänkin koulukiusaamista koskevan tieteellisen tutkimisen edelläkävijöinä. (Salmivalli 1998, 5.) Kiusaamisen ja koulukiusaamisen ilmiö on samankaltainen, aina kun se tapahtuu jossain suhteellisen pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä. Muita tämäntyyppisiä ryhmiä voivat olla esimerkiksi työpaikat ja armeija. (mt., 30.) Opinnäytetyössäni käytän jatkossa käsitettä kiusaaminen koskien nimenomaan koulukiusaamisen ilmiötä.

Kiusaamisen on määritelty olevan systemaattisesti tapahtuvaa, heikompaan yksilöä vahingoittavaa käyttäytymistä. Yksittäistä tapausta ei siis tämän valossa vielä kutsuta kiusaamiseksi. Eikä myöskään, jos kaksi tasaväkiä nuorta selvittää välejänsä. (mt., 30.) Törmätessäni tähän määritelmään jossain jo aikaisemmin, minulle tuli ajatus, että eikö yksi kiusaamiskerta ole jo liikaa? Tarvitseeko tilanne ottaa vakavasti vasta, kun satut huomaamaan kiusaamista kolmannen tai viidennen kerran jälkeen? Oppilaitoksessamme esimerkiksi yhtä opiskelijaryhmää saattaa viikon aikana opettaa jopa kuusi eri opettajaa. Jos heistä jokainen on huomannut jotain kiusattavan ”vain” kerran, eikä puutu asiaan vakavuudella, voi kiusaamista olla tapahtunut hyvinkin useasti eri oppitunneilla. Kyseiseen ”systemaattinen” määritelmään ei mielestäni tulisi takerua kiinni koskaan. Jos lapsi ja nuori kokee tulleensa kiusatuksi, se on kiusatun oma, subjektiivinen kokemus eikä sitä tule väheksyä. Hamarus tukee myös ajatustani. Hän antaa teoksessaan Haukku Haavan tekee esimerkin pojasta, jolta vedettiin kerran housut nilkkoihin. Poika ei enää halunnut lähteä kouluun ja pelko kiusaamisesta alkoi hallita pojan elämää. Koulun arkeen tarvitsemmekin määritelmän kiusaamisesta, mikä tukee ja korostaa aikuisten varhaista puuttumista. Tässä määritelmässä kriteereinä on kiusatun oma subjektiivinen kokemus ja se, että kiusattu ei ole tasaveroisen puolustautumaan. (Hamarus 2012, 22–23.)

Kiusaamiseen puuttuminen kouluissa on aina aikuisen vastuulla, myös toisen asteen opinnoissa. Aikuisen täytyy olla luottamuksen arvoinen ja välittää opiskelijoistaan. Kokemukseni mukaan koulun aikuiset ajattelevat helposti, että meidän opiskelijat, nuoret aikuiset, pystyisivät jo itse hoitamaan konfliktitilanteet. Kiusaamisesta ja siitä, että se ei ole lainkaan hyväksyttävää toimintaa, puhutaan meillä aivan liian vähän. Ensimmäinen askel kiusaamisen ehkäisyyn on siitä puhuminen. Kouluissa ympäri maailmaa käytetään valmiita kiusaamiseen puuttumisen toimintamalleja. Esittelen tässä luvussa niistä muutaman, joiden ajattelen sopivan myös perusopetuksen jälkeisiin opintoihin ja Hyrian toimintaan sekä arvoihin. Näissä malleissa painotetaan toisaalta aikuisen vastuuta, mutta myös yhteisöllisyyttä sekä opiskelijoiden osallistumisen tärkeyttä

3.1 Kiusaamisen muodot

Kiusaaminen on vanha ilmiö, mikä on saanut uusia muotoja muuttuneen yhteiskunnan ja teknologian myötä. Etenkin internet ja kännykät ovat mahdollistaneet uusia kiusaamisen muotoja. Ilmiö itsessään on kuitenkin aina sama: kiusaaja tavoittelee itselleen tiettyä asemaa ja roolia ryhmässä, haluaa tuoda itsensä esiin ja kiusattu halutaan eristää ryhmästä. (Hamarus 2012, 37; Salmivalli 1998, 31.)

Kiusaaminen on suoraa tai epäsuoraa. Suora kiusaaminen on näkyvää; fyysistä sauttamista (lyöminen, potkiminen, raapiminen, hiusten repiminen, nipistely, tökkiminen, töniminen, tavaroiden tuhoaminen ja varastaminen, johonkin tilaan lukitseminen jne.). Haukkuminen, nimittely, kiristäminen ja uhkailu ovat suoraa henkistä kiusaamista. Epäsuoraa, ”huomaamatonta” kiusaamista on perättömien juorujen levittely, selän takana pahan puhuminen, ilmeet, eleet, uhkaavat ja pilkalliset äänenvivahteet. Näitä monitulkintaisia ilmeitä, äänenpainoja ja katseita voi olla ulkopuolisen vaikea havaita. (Hamarus 2012, 38.) Etenkin tyttöporukoissa on yleistä hienovarainen ja näkymätön kiusaaminen. Juorujen levittäminen ja porukasta eristäminen jää helposti opettajalta huomaamatta. Tähän aikuisten tulisikin erityisesti kiinnittää huomiota. (Salmivalli 1998, 44.)

Sosiaalinen kiusaaminen pyrkii vaikuttamaan kiusatun vuorovaikutussuhteisiin eristämällä ja sulkemalla hänet pois yhteisöstä. (Hamarus 2012, 38.)

Internet ja kännykät ovat nykyään hyvin oivia kiusaamisväyliä. Siellä nuoret kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa kaikkina vuorokauden aikoina, ilman valvovaa silmää ja korvaa. Asiattomat kuvat ja perättömät puheet leviävät helposti napin painalluksella. Verkkokiusaaminen on helppoa ja kiusaaja voi luulla pysyvänsä tuntemattomana. Verkkokiusaamisessa yleisö on myös laaja. Kun kiusaaja luulee pysyvänsä kasvottomana, on kiusaaminen myös kovasanaisempaa ja karkeampaa. (mt., 39.)

Hyrian opiskelijahuollon suunnitelmassa määritellään kiusaamiseksi kaikki häirintä, nimittely, ”läpän heitto”, eristäminen, ryhmän ulkopuolelle jättäminen, netin välityksellä tapahtuva kiusaaminen, selän takana pahan puhuminen ja se, että yritetään saada muu ryhmä kääntymään kiusattua vastaan. Häirintä kohdistuu muun muassa asianomaisen yksityiselämään, ominaisuuksiin ja ulkomuotoon. Se ilmenee väheksyvänä, alentavana ja pilkkaavana puheena, uhkailuna sekä valheellisten juurujen levittämisenä. Nettikiusaamisen muotoina suunnitelmassa mainitaan häiritsevät ja pilkkaavat kommentit sekä kuvien väärinkäyttö. (Opiskelijahuollon suunnitelma 2014.)

3.2 Kiusaamisen roolit

Kiusaaminen ei koske vain kahta henkilöä; kiusaajaa ja kiusattua. Se koskee monen eri tavoin koko sosiaalisen ryhmän jäseniä. Nekin, jotka eivät ole läsnä itse kiusaamistilanteissa, ovat ainakin jollain tavalla tietoisia kiusaamisesta. (Salmivalli 1998, 46–47.) Salmivallin mukaan kiusaamistapauksiin liittyy kuusi erilaista roolia: uhri, kiusaaja, apuri, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuolinen. *Uhri* joutuu jatkuvan kiusaamisen ja ahdistelun kohteeksi. *Kiusaaja* aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää sekä pakottaa muita siihen mukaan. *Apuri* menee helposti kiusaamiseen mukaan, vaikkei tee-kään siihen itse aloitetta. *Vahvistaja* antaa kiusaamiselle myönteistä palautetta; on yleisönä, nauraa mukana ja kannustaa huutamalla. *Puolustaja* yrittää saada muut lopettamaan kiusaamisen ja antaa tukensa uhrille. *Ulkopuoliset* pysyttelevät tilanteissa sivummalla. (mt., 52.) Hamarus puhuu vahvistajien tilalla *apureista* ja ulkopuolisten tilalla *hiljaisista hyväksyjistä*.

ROOLI	%
Kiusattu	5-15
Kiusaaja	7-10
Apuri	7-10
Kannustaja	15–20
Puolustaja	15–20
Hiljainen hyväksyjä	25–30

TAULUKKO 1. Roolit ja rooleissa olevien suhteelliset osuudet 10–15 -vuotiaiden nuorten ryhmissä

Puolustajan roolin ottaa jopa viidennes nuorista, mutta tämän roolin uskaltaa ottaa vain jo ryhmässä hyvässä asemassa olevat, suositut nuoret. On tutkittu, että omaksutut roolit ovat erittäin merkityksellisiä kiusaamisen jatkumisen kannalta. Hamarus uskoo, että sivustaseuraajien toiminta vaikuttaa koko ongelmaan laajasti. Seuraajien innostamana kiusaaminen voi jatkua vuosia. Kannustajan tai apurin roolissa toimii peräti 20–30 prosenttia kaikista koulun oppilaista (ks. Taulukko 1). (Hamarus 2010, 42–43.) Omassa työssäni olen ollut todistamassa tilanteita, missä kiusaaja ja kiusattu ovat kahden kesken. Tällöin kiusaaja ei tee minkäänlaisia alentavia tai väheksyviä eleitä kiusaamaansa opiskelijaa kohtaan. Mutta kun muita opiskelijoita saapuu paikalle yleisöksi, kiusaajan ”kiusaamis-esitys” taas alkaa.

Mielestäni ”*hiljainen hyväksyjä*”-nimitys on enemmän ajatuksia herättävä, kuin sana ”*ulkopuolinen*”. Se ei anna anteeksi eikä mahdollista kenenkään olla niin sanotusti huomaamatta kiusaamista. Nuoret saattavat joutua tiedostamattaan tai haluamattaan johonkin rooliin kiusaamistilanteissa. Useimmat nuoret eivät hyväksy kiusaamista, mutta toimivat ryhmässä kiusaamista vahvistavilla tavoilla. Tai eivät uskalla ottaa muuta roolia kiusatuksi joutumisen pelossa. (Salmivalli 1998, 52–53.) Mutta se, mikä roolin aikuinen ottaa, on pohtimisen arvoinen asia jokaisessa ryhmässä ja yhteisössä, sekä etenkin jokaisen aikuisen omassatunnossa.

3.3 Kiusaamisen syyt ja seuraukset

Kiusaaminen on kiusaajalle väline saavuttaa itselleen tietty asema ja rooli ryhmässä. ”Hyökkäys on paras puolustus”-ajattelulla kiusaaja voi myös välttää tulevansa kiusatuksi. Myös muilla ryhmän jäsenillä on usein pelko joutua itse kiusatuksi, ja tämä estää heitä puuttumasta kiusaamiseen ja he myötäilevät kiusaajaa. (Saloviita 2009, 134.)

Kiusaamisen syyksi usein kerrotaan erilaisuus. Tämä ei ole kuitenkaan oikea syy, sillä erilaisuus voidaan keksiä kenelle tahansa. (mt., 132.) Hamaruksen keräämän aineiston (Hamarus 2012, 44) mukaan opiskelijat ovat maininneet kiusaamisen syyksi kulttuurisiin arvostuksiin liittyviä seikkoja. Eli jos yhteisössä ei arvosteta jotain tiettyjä ominaisuuksia, niistä on helppo keksiä syy kiusaamiseen; kiusattu on liian lihava, liian laiha, liian köyhä, liian varakas, liian hyvä koulussa tai liian huono koulussa. Kiusaamisen syyt voivat olla kulttuurisidonnaisesti erilaisia esimerkiksi maalla tai kaupungissa. Jos kiusattu jostain syystä muuttuu toisenlaiseksi, keksitään hänestä uusi syy mistä aletaan kiusata. Kiusaamisen syy voi siis olla mikä tahansa ja tärkeintä on tiedostaa, ja saada kiusattu ymmärtämään, ettei kiusatussa itsessään ole mitään vikaa, vaan syy on tuotettu. (mt., 44. 49.)

Kiusaaminen ei ole ohimenevä tapahtuma, vaan se jatkuu usein kouluvuodesta toiseen. Muiden opiskelijoiden käsitys kiusatusta muuttuu ajan mittaan aina vain kielteisemmäksi. Nämä kaksi seikkaa tekevät kiusaamisesta erittäin traumaattisen kokemuksen kiusatulle. Hän voi menettää ihmisarvon vertaisryhmässä. Kiusaamisen välittömiä seurauksia kiusaamisen uhriksi joutuneelle on todettu olevan useita; ahdistuneisuus, yksinäisyys, huono itsetunto, itsetuhoiset ajatukset ja masentuneisuus. Joissain tapauksissa kiusatusta tulee itsestään aggressiivinen, mutta tämä on kuitenkin harvinaisempaa. Tavallisemmin kiusatusta tulee yhä arempi ja syrjäänvetäytyvämpi. (Salmivalli 2010, 25–27.)

Kiusatut usein kokevat, että he eivät ole tarpeeksi hyviä ja arvokkaita (Forsius 1992, 38). Kiusattu voi kokea olevansa itse syyllinen siihen, että on joutunut kiusatuksi. Tällöin kiusattu voi alkaa vihata itseään. Kun ihmisellä ei ole positiivisia kokemuksia itsestään, seuraukset ovat hyvin kauaskantoisia. Esimerkiksi terveiden ihmissuhteiden

luominen voi olla vaikeaa (Buss 1995, 117–122). Viha on voimakas ja epämiellyttävä tunne. Kiusattu kokee vihaa myös kiusaajaa kohtaan. Vihan tunne on merkki yksilön sietokyvyn ylittymisestä. (Latvala, Visuri & Janhonen 1993, 93.)

Salmivalli kertoo suomalaistutkimuksesta, missä seurattiin nuoria kiusattuja varhaisaikuisuuteen kahdeksan vuoden ajan. Tutkimuksessa (Isaac, Hodges & Salmivalli 2008) selvitettiin kiusaamisen pitkäaikaisia seurauksia ja tutkimuksessa oli mukana 177 14–23 vuotiasta tyttöä ja poikaa. Tutkimus keskittyi seuraamaan, miten aikuisten puute nuoren elämässä vaikuttaa kiusaamisen pitkäaikaisiin vaikutuksiin. Muihin ikätovereihin nähden nuorena kiusatuksi joutuneet olivat masentuneempia, heillä oli hieman huonompi itsetunto ja vaikeuksia luottaa muihin. Pitkäaikaisseuraukset olivat kuitenkin selvästi lievempiä, jos kiusatut olivat kokeneet itsensä hyväksytyksi kotona. (Salmivalli 2010, 29.)

Toisessa suomalaistutkimuksessa Teräsahjo (1997) haastatteli varhaisaikuisia, jotka olivat joutuneet kiusaamisen uhreiksi kouluaikoina. Teräsahjo tutki, kuinka kouluaikaiset kaverisuhteet vaikuttavat kiusaamisen negatiivisiin seurauksiin. Tutkimus osoitti, että ryhmään kuulumisen tunne vähentää kiusatun negatiivisia kokemuksia kouluajoilta. Ryhmän ulkopuolelle jääminen ja kaverisuhteiden vähäisyys voivat olla kiusatulle itse kiusaamista kielteisempiä kokemuksia. (Teräsahjo 1997, 38.)

Olweus (1991) osoittaa, että kiusaaminen on riski myös kiusaajalle itselleen. Jos kiusaaja saa jatkaa kiusaamista vuodesta toiseen, hän mahdollisesti jatkaa toisia alistavaa ja aggressiivista käyttäytymistä aikuisenakin. Yllättävän moni kouluaikainen kiusaaja päätyy huonoille elämänpoluille ja rikolliseen toimintaan. Olweuksen (1991) mukaan 23-vuotiailla, entisillä kiusaajilla, oli moninkertainen määrä tehtyjä rikoksia verrattuna muihin saman ikäisiin. (Salmivalli 2010, 30.)

3.4 Milloin kiusaaminen on rikos?

Toisen asteen ammattioppilaitoksessa kaikki opiskelijat ovat yli 15-vuotiaita. Tällöin nuori on jo rikosoikeudellisessa vastuussa. Suullinen uhkailu, joka voi myös olla kirje,

tekstiviesti tai sähköposti, voi rikosnimikkeenä olla *laiton uhkaus*. Tässä tapauksessa rangaistus vaihtelee sakosta kahden vuoden vankeuteen.

Jos valheellisen tiedon tai vihjauksen levittäminen aiheuttaa kärsimystä ja vahingoittaa loukattua, voi kyseessä olla rikoslain mukaan *kunnianloukkaus*. Kunnianloukkauksesta voi saada päiväsakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Kaikki fyysinen kiusaaminen on rikollista toimintaa, joista voi seurata rangaistuksia. Ruumiillinen väkivalta täyttää rikoslain tunnusmerkistön *pahoinpitelystä*. Tästä pahoinpitelijä voi saada enimmillään kahden vuoden vankeusrangaistuksen. Vähintään *lieväksi pahoinpitelyksi* luetaan kaikki fyysinen kajoaminen, joka aiheuttaa toiselle kipua, vaikka pysyvää jälkeä ei jäisikään.

Rikoskumppaneiksi voidaan kutsua kaikkia, jotka jollain tavalla osallistuvat kiusaamiseen. Avunantajan ja yllyttäjän rangaistus voi olla sama, kuin itse rikoksen tekijän! (Salmivalli & Poskiparta 2009. 38–40.)

Mielestäni tätä: ”kiusaaminen on rikos” - puolta tulisi korostaa ja tiedottaa ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoille. Etenkin, kun koulukiusaamista ei ole vielä erikseen määritelty laissa. Opiskelijamme ovat jo lähellä varhaisaikuisuutta ja ovat vastuussa teoistaan. Teoilla voi olla kauaskantoisia seuraamuksia, jos siitä jää nuorelle merkintä rikosrekisteriin.

3.5 Olweuksen interventio-ohjelma

Olweus Bullying Prevention Program (jatkossa OBPP) on luultavasti maailmanlaajuisesti tunnetuin ja käytetyin kiusaamiseen puuttumisen malli. Dan Olweus kehitti mallin 1980-luvun puolivälissä kiusaamisen vähentämiseksi, kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja ryhmätyötaitojen kehittämiseksi. OBPP on kehitetty toimimaan kaikilla kouluasteilla, joten sen pitäisi olla sopiva myös peruskoulun jälkeisissä opinnoissa.

OBPP perustuu neljään periaatteeseen:

Koulun aikuisten tulee;

- a) näyttää välittämistä opiskelijoille
- b) asettaa tiukat rajat ei-toivotulle käyttäytymiselle
- c) käyttää johdonmukaisia ja ei-vihamielisiä seurauksia sääntöjen rikkomisessa
- d) toimia auktoriteettina ja positiivisena roolimallina.

OBPP-toimintamallin aloittaminen koulussa vaatii ensin työryhmän kokoamisen. Bullying Prevention Coordinating Committee (BPCC) koostuu johtohenkilöstöstä, opettajista, muusta koulun henkilöstöstä, terveydenhuollon henkilöstöstä, vanhemmista, muista yhteisön jäsenistä ja opiskelijoista. Ryhmän koko on 8-15 jäsentä. Ryhmän tehtävänä on varmistaa, että koulusta löytyy kaikki toimintamallin vastuu-alueet ja työkalut ja että niitä käytetään täsmällisesti. Vastuu-alueet on jaettu neljään ryhmään: koulutasoinen, luokkatasoinen, yksilötasoinen ja yhteisötasoinen.

Koulutasolla OBPP järjestää koulutuksia ja keskustelutilaisuuksia, esittelee koulun säännöt kiusaamista vastaan, tarkastelee ja parantaa koulun valvontajärjestelmää, järjestää OBPP:n aloitustapahtuman koko koululle ja osallistaa vanhemmat.

Luokkatasolla vahvistetaan koulun sääntöjä, järjestetään viikoittain kiusaamiseen liittyviä keskustelutilaisuuksia ja ollaan yhteistyössä vanhempien kanssa.

Yksilötason toiminta ohjaa opiskelijoiden aktiviteetteja, varmistaa että jokainen työntekijä puuttuu kiusaamistapauksiin välittömästi, tapaa kiusaajia, kiusattuja ja heidän vanhempiaan säännöllisesti ja kehittää yksilöllisiä keinoja kiusaamistapausten puuttumiseen. Yhteisötasolla OBPP:n tehtävänä on osallistaa yhteisön jäseniä kiusaamisen vastaiseen työryhmään ja levittää kiusaamisen vastaista viestiä yhteisölle.

OBPP:n säännöt kiusaamista vastaan ovat kaikkialla yhteiset:

1. Me emme kiusaa toisia.
2. Me yritämme auttaa kiusattuja.
3. Me yritämme ottaa mukaan opiskelijat, jotka ovat jääneet yksin.
4. Jos me tiedämme, että jotakuta kiusataan, me kerromme siitä jollekin aikuiselle koulussa ja kotona.

(Olweus & Limber 2010; Limber 2011.)

OBPP-ohjelmasta löytyy paljon maksullista opetusmateriaalia kouluille sekä ohjelmaan osallistuva työryhmä koulutetaan ja kouluttajana toimii ”Olweus-sertifioitu” kouluttaja. Olweuksen mallissa korostuu koko koulun ja yhteisön vastuu kiusaamiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Toimintamallin alkuun laittaminen kuulostaa aika työläältä ja pitkältä prosessilta, mutta on varmasti pitkällä tähtäimellä hyvin vakuuttava ja vaikuttava malli. Tästä mallista saa otettua hyväksi havaittuja ohjeita myös meidän oppilaitoksen käyttöön.

3.6 Vaakamalli ®

Päivi Hamaruksen kehittämä Vaakamalli ® on johtamisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin rakentamisen menetelmä. Vaakamallin ® toisessa vaakakupissa on kiusaamiseen puuttumisen menetelmät ja toisessa vaakakupissa sosiaalisen hyvinvoinnin tekijät. Kaiken perustana on, että yhteisössä on yhteinen ymmärrys kiusaamisesta ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Ensin täytyy olla tiedossa, miten kiusaaminen havaitaan ja kuinka siihen puututaan, miten kiusaaminen lopetetaan ja kuinka hoidetaan jälkihoito. Kun nämä menettelytavat on sovittu, aloitetaan sosiaalisen hyvinvoinnin rakentaminen. Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluu yksilöön liittyvät tekijät, sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät ja yhteisön toimintakulttuuriin liittyvät tekijät. Vaakamallin ® kaltainen työ vaatii koko yhteisöltä sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin, mutta siihen käytetty aika tulee moninkertaisena takaisin. (Hamarus 2012, 91–92.)

Hamaruksen malli on enemmän ajattelutapa, kuin valmis työkalu kiusaamiseen puuttumiseen. Mielestäni yhteisöllisyyden kehittäminen tulisi olla nykyajan kouluissa aivan normaalia, jokapäiväistä toimintaa.

3.7 Restoratiivinen ajattelu ja vertaissovittelu

Kun halutaan toimia yhteistyössä ja päästä yhteisymmärrykseen perustuvaan lopputulokseen, käytetään restoratiivista ajattelua. Tämä ajattelumalli on lähtökohtana vertaissovittelulle, mikä vahvistaa opiskelijoiden osallisuutta ja kehittää sosiaalisia taitoja. Restoratiivisessa ajattelumallissa on keskeistä ihmissuhteet ja tunteet huomioon-

ottava konfliktinhallinta. Suomen kouluissa vertaissovittelumallia on käytetty 2000-luvun alusta. Vertaissovittelu-ohjelma VERSO kouluttaa koulujen henkilöstöä ja opiskelijoita toimimaan oman koulun sovittelijoina. Sovittelu on vaihtoehtoinen tapa ratkaista koulun konflikteja. Siinä henkilöstö ja opiskelijat auttavat ristiriitatilanteen osapuolia löytämään itse ratkaisun ongelmaan.

Restoratiivisen koulun tavoitteet:

- Kouluyhteisön turvallisuuden, työrauhan ja ilmapiirin parantaminen
- Eristämisen ja eristäytymisen vähentäminen
- Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen
- Moraalin ja itsetunnon kohottaminen
- Konfliktien ja häiriökäyttäytymisen vähentäminen koko yhteisössä
- Koulun henkilökunnan uupumisen vähentäminen

Restoratiivisen koulut teemat:

- Jokaisen näkökulma on ainutlaatuinen ja arvokas
- Ajatukset vaikuttavat tunteisiin, tunteet vaikuttavat toimintaan
- Empatia ja myötätunto muita kohtaan
- Tarpeiden tunnistaminen ennen ratkaisuja
- Luottamus osapuolten ratkaisukykyyn ja heidän voimaantumisensa tukeminen
(VERSO vertaissovittelu 2015.)

VERSO-toiminnan aloittaminen kokonaisvaltaisesti vaatisi henkilöstön ja opiskelijoiden kouluttamisen. Ammatillisen oppilaitoksen toimintaan tämä sopisi ajattelumalliltaan erittäin hyvin. Nuoret kasvavat opiskelun myötä ammattiin ja sosiaalisten taitojen opettelu on tärkeää.

Oppilaitoksessamme on käytetty tähän mennessä tutoropiskelijoita vertaistukena ja sovittelijoina erilaisissa konfliktitilanteissa. Opiskelijoita ei ole kuitenkaan koulutettu toimimaan sovittelijoina. Tähän astisissa tilanteissa opiskelijat ovat toimineet ongelmatilanteessa luokassa vertaisina, kysymässä mikä on tilanne, mikä on jokaisen osapuolen näkemys, mitä luokka toivoo ja miten siihen päästään ja kuinka tilannetta seurataan. Minä olen ollut tilanteissa mukana, mutta jäänyt lähinnä sivuun seuraamaan ja olemaan tarvittaessa läsnä. Tätä toimintaa voimme jatkossa lisätä, markki-

noida enemmän tutoreiden käyttöä opettajille ja kouluttaa tutoreita lisää tällä teemalla. Etenkin koen, että kiusattu voisi saada tarvitsemaansa tukea tutoreilta.

Salmivalli (2010, 88) kritisoi vertaissovittelumallia. Hänen mukaansa sen toimivuudesta ei ole todistettua näyttöä ja on kohtuutonta olettaa nuorten selviytyvän keskenään kiusaamistapausten kaltaisista vakavista tilanteista. Itsekin ajattelen samoin, että aikuisen tulee ottaa aina vastuu tilanteesta ja olla mukana tukemassa nuoria.

3.8 Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelman malli

Hyrian opiskeluhuoltosuunnitelmasta löytyy ohjeet kiusaamistapausten hoitoon ja ehkäisyyn. Suunnitelmassa lukee, että opiskelijoille kerrotaan heti opintojen alkaessa, ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää ja kuinka kiusaamistapauksissa tulee toimia. Suunnitelmassa mainitaan, että tämä on ryhmänohjaajan tehtävä. Kiusaamisen ennaltaehkäisyä tuetaan suunnitelman mukaan antamalla tietoa kiusaamisesta, sen muodoista, rooleista ja seurauksista. Ennaltaehkäisevää toimintaa on myös ryhmäytttäminen, yhteisöllisyyttä tukevat tilaisuudet ja opiskelijahuoltohenkilöstön aktiivinen toiminta. Suunnitelman mukaan kiusaamiskyselyjen tulokset käsitellään kaikkien vastanneiden ryhmien kanssa sekä opiskelijahyvinvointiryhmässä. Ja kyselyjen tulosten perusteella ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi kyselyiden kooste vietään tiedoksi johtoryhmään.

Toimenpiteet kiusaamistapauksissa ovat seuraavat:

- Jokaisella aikuisella on velvollisuus puuttua
- Vähimmäisvaatimuksena on tilanteen katkaisu
- Asian käsittelyä voidaan siirtää perustelluista syistä myöhemmäksi
- Tehdään tilannearvio esimiehen, kollegan tai opiskeluhuoltohenkilöstön kanssa
- Henkilöstöllä on oikeus saada apua vaativiin tilanteisiin
- Vakavissa ja kiireellisissä tapauksissa on pyydyttävä ulkopuolista apua esimerkiksi poliisilta

- Rehtorilla, opettajalla ja koulutuspalvelupäälliköllä on oikeus poistaa opetusta häiritsevä henkilö luokasta

Tarkemmin suunnitelmaan on kirjattu, että jos kiusaamista havaitaan, otetaan asia puheeksi ja tarvittaessa konsultoidaan opiskeluhoitohenkilöstöä. Opettaja keskustelee asiasta asianomaisten ja / tai ryhmän kanssa ja ilmoittaa ettei kyseinen toiminta ole sallittua. Opettaja informoi ryhmänohjaajaa joka ottaa yhteyttä alaikäisten osapuolten huoltajiin. Jos opettaja huomaa epäasiallisen käytöksen jatkuvan, hän ottaa yhteyttä koulutusväyläpäällikköön, joka puhuttelee asianomaisia. Kaikki asiaan liittyvä käsittely kirjataan opiskelijahallinto-ohjelma Wilmaan. Tilanteen edelleen jatkuessa voidaan antaa varoitus tai tehdä määräaikainen erottaminen koulusta.

Opiskelijoille myös tiedotetaan, että jos opettaja kiusaa opiskelijoita he voivat kertoa asiasta kenelle tahansa aikuiselle oppilaitoksessa. Jokainen joka asian huomaa tai siitä kuulee, on velvollinen kertomaan asiasta esimiehelleen. (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014.)

Tämänlainen kiusaamiseen puuttumisen suunnitelma siis löytyy oppilaitoksestamme. Valitettavasti vain muutama henkilö osastoltamme tietää, että toimintamalli ja ohjeet kiusaamistilanteisiin on olemassa. Tämän opinnäytetyön myötä toivon, että ohjeet tulevat useampien tietoon ja kun näihin lisätään vielä tietoperustaa kiusaamisesta sekä opiskelijoiden näkemys, saamme toimivan kiusaamiseen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän mallin aktiiviseen tietoon ja käyttöön.

4 TURVALLINEN RYHMÄ JA OPPIMINEN

Turvallisessa luokassa opettaja luo ryhmään hyväksyvän ja avoimen ilmapiirin. Nuorten kanssa toimitaan siten, että he voivat olla ryhmässä omia itseään sekä luottaa toisiinsa. Opiskelijat tarvitsevat aikuisen tukea ja kannustusta, ja turvallisia rajoja. Opettaja on myös kasvattaja. Kiusaaminen murentaa vahvimmin turvallisuuden tunnetta koulussa. (Salovaara & Honkonen 2011, 18. 27.) Kuten myös laissa ammatilli-

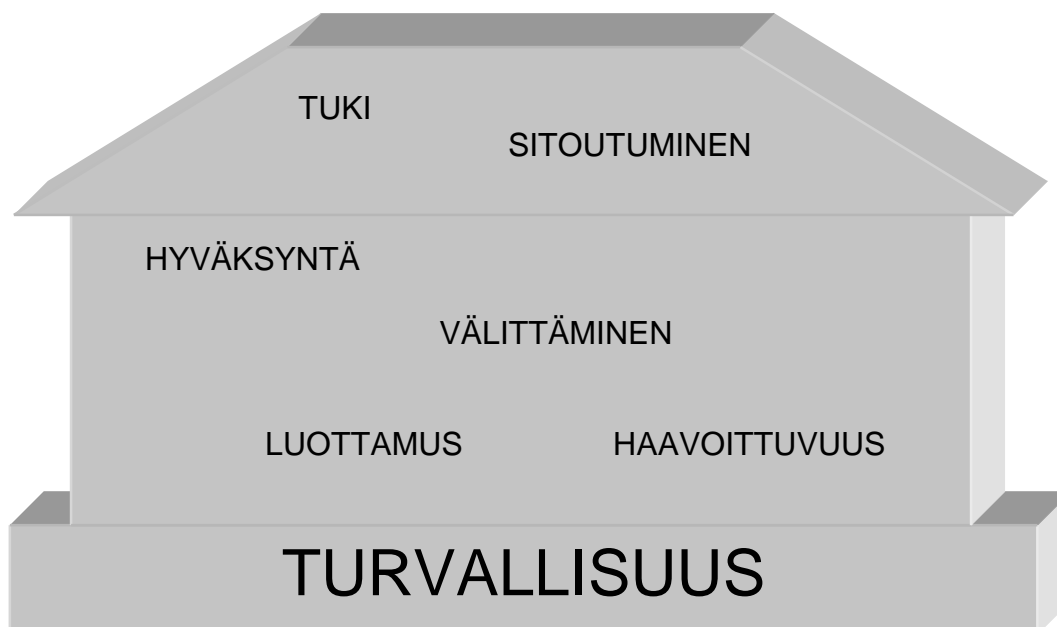
sesta opetuksesta mainitaan, jokaisella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (Laki ammatillisesta perusopetuksesta (630/1998, 28 §).

Mahdollisuus oppimiseen ja tasapainoiseksi aikuiseksi kasvamiseen vaatii turvallisuuden tunteen koulussa ja luokassa. Turvallisuus on yksilön tunne ja jokaisen ihmisen oikeus. Turvallisuus koulussa käsitetään usein ainoastaan fyysiseksi turvallisuudeksi, mutta vähintään yhtä tärkeää on henkinen ja sosiaalinen turvallisuus. (Salovaara ym. 2011, 17–18.)

Sosiaali- ja terveydenalan opinnoissa turvallisuuden tunteen tärkeys korostuu myös opintojen sisällön takia. Opintoihin liittyy paljon tunteita herättäviä aiheita; lapsuudenmuistoja, etenkin vielä nuorille pelottavia aiheita, kuten sairaudet ja kuolema, sekä muita henkilökohtaisia asioita. Näistä aiheista avoimesti puhuminen, ja sen kautta ammattiin oppiminen, tarvitsee taustalle hyvin turvallisen olon ja ympäristön.

4.1. Turvallisuus koostuu osatekijöistä

Turvallisuus koulussa koostuu useasta osatekijästä ja kaikki osatekijät ovat sidoksissa toisiinsa (ks. Kuvio 1). Yksittäisen opiskelijan tunne siitä, että hän on hyväksytty omana itsenään vahvistaa koko luokan yhteistä kokemusta hyväksytyksi tulemisesta. Tämä hyväksytyksi tulemisen kokemus taas vahvistaa opiskelijoiden luottamusta toisiaan kohtaan. Opettaja vahvistaa hyväksytyksi tulemisen kokemusta luottamalla opiskelijoihin. Luottamus tarkoittaa niin luottamuksen jakamista ja luotettavaksi osoittautumista.

KUVIO 1. Turvallisuuden osatekijät

Kun luottamus on syntynyt, opiskelija uskaltaa olla myös haavoittuva. Mitä turvallisemmaksi opiskelija tuntee itsensä, sitä avoimempi hän uskaltaa olla ja altistua toisten luottamuksen varaan. Ja tämä taas lisää luottamuksen tunnetta. Mitä haavoittuvammalle opiskelijan osa-alueelle opettajan ja muiden opiskelijoiden hyväksyntä kohdistuu, sitä suurempi on turvallisuuden tunne.

Tuen antaminen kasvattaa luottamusta ja turvallisuutta. Kun ihminen osoittaa luottavansa toisen kykyihin, hän tukee toisen edessä olevista haasteista selviytymistä. Kun on luottamus ryhmään, on myös halu yhteistyöhön ja tahto saavuttaa yhteinen päämäärä juuri tämän ryhmän kanssa. Se on viimeinen turvallisuuden osatekijä; sitoutuminen ryhmään. (Salovaara ym. 2011, 18–19.)

4.2 Opettajan merkitys ja vastuu

Mikä tahansa ryhmä tarvitsee jonkun, joka on vastuussa sen tehtävistä. Koululuokassa nämä tehtävät ovat oppimisen varmistaminen, opetussuunnitelmassa mainittujen asioiden opettaminen ja ryhmän jokaisen jäsenen turvallisuuden tunteesta huolehtiminen. Koulussa tämä henkilö on luokan opettaja. Opettaja on se aikuinen, joka kohtelee opiskelijoita tasa-arvoisesti, johdonmukaisesti ja oikeudenmukaisesti. Ammatillinen aikuisuus ei ole kaveruutta, mutta ei myöskään ylemmyyttä. Kun opettaja uskoo opiskelijoihin, asettaa tavoitteita ja rajoja sekä välittää opiskelijoista, hän luo

ryhmään turvallisuutta ja saa itselleen oikeanlaisen pedagogisen auktoriteetin. Isot luokkakoot ja useat sekä useasti vaihtuvat ryhmät vaativat opettajalta aktiivista ja nopeaa työtettä ja ryhmädynamiikan hallitsemista. Opettajan on tartuttava tilanteisiin ja reagoitava hetkessä, vaikka samaan aikaan on opetettava kyseisen oppitunnin asiat. Opettajan havainnoinnilla ja oikealla reagoinnilla on suuri merkitys turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä. (mt., 20–22.)

Koulussa turvallisuuden tunteiden kokemus koostuu pienistä asioista ja teoista, ja niillä on suuri merkitys opiskelijoiden kanssa toimimiseen. Opettajan tulee rakentaa silta opiskelijoille, mikä avaa avoimen vuorovaikutuksen ja myös hankalista asioista on jatkossa voitava tulla keskustelemaan. Tämä silta rakentuu koulun arjessa, kun opettaja tervehtii, hymyilee ja huomioi opiskelijoita koulun käytävillä ja ruokalassa. Tämä on helposti opittava työote ja vie vain vähän aikaa. (mt., 22.)

Mielestäni tämä ”moikkaamisen kulttuuri” koskee kaikkia oppilaitoksessa toimivia aikuisia. Opiskelijat haluavat, että heidät huomataan eivätkä he ole merkityksettömiä. Aikuiset voivat omalla esimerkillään vaikuttaa koko oppilaitoksen ilmapiiriin, iloisuus leviää helposti! Itse kun kuljen koulumme käytävillä, huomaan, että opiskelijoille on aina tärkeä juttu, kun hymyillään, vaihdetaan kuulumisia ja silloin tällöin halataankin. Siitä tulee hyvä mieli kaikille, itselleni etenkin. Vaikka meidän oppilaitoksessa on satoja nuoria, haluan tuntea jokaisen ainakin jollain tasolla.

Opettajalta edellytetään ymmärrystä ryhmän kehitykseen ja muutoksiin. Opettajan tulee ohjata ryhmää oikeaan toimintaan ja luotsata ryhmä eri kehitysvaiheiden läpi. (mt., 49.)

4.3 Turvallisen ryhmän rakentaminen ja ryhmän kehitysvaiheet

Tutustuminen ja ryhmäytyminen aloittaa turvallisen ryhmän muodostumisen. Ryhmäytymiseen kannattaa panostaa, sillä se on koko toiminnan ydin. Luokka koostuu yksilöistä, joista jokainen etsii omaa paikkaansa ja rooliaan. Uuden luokan alussa tunteet tiivistyvät ja jännitys, odotus ja pelko kuplivat pinnalla. Opettaja on tärkeässä asemassa ohjaamassa opiskelijoiden tekoja ja tunteita oikeaan suuntaan. Uusi ryh-

mä on vastaanottavainen uudelle informaatiolle ja ohjaukselle. Opettajan tulee tehdä tietoisia valintoja, joilla hän vaikuttaa luokan vuorovaikutukseen ja ryhmädynamiikkaan. Jos alkavaa luokkaa ei ohjata, he voivat joutua tunteidensa kanssa keskelle kaaosta. Tällöin kapinointi, pelot, pettymykset ja ärtymys voivat vallata luokan.

Ryhmäytymisessä kannattaa käyttää apuna erilaisia harjoituksia ja leikkejä. Ryhmäytyminen vie aikaa eikä ryhmä ole ehtinyt muodostua, vaikka kaikki olisivat oppineet toistensa nimet. Ryhmää rakennetaan koko kouluvuoden ajan ja turvallista ryhmää täytyy myös ylläpitää. (Salovaara ym. 2011, 24–25.)

Hyriassa on aloitteleville opiskelijoille ryhmänohjaajan ja opiskelijahuoltohenkilöstön vetämä perehdytyskurssi, mikä on laajuudeltaan kaksi opintoviikkoa. Tämän perehdytyskurssin sisälle on suunniteltu aikaa tutustumiseen ja ryhmäytymiseen. Perehdytyskurssin tavoitteiksi on kirjattu:

Sitouttaa opiskelija kiinnostumaan omista opinnoistaan niin että hän kokee ne merkityksellisiksi ja mielekkäiksi. Saada opiskelija kuulumaan omaan ryhmäänsä ja oppilaitosyhteisöön. Synnyttää ensimmäisiin päiviin ja viikkoihin positiivisia kokemuksia. Kehittää opiskelijan itsearviointitaitoja ja minäkuvaa. Pitää opiskelija opiskelukykyisenä tukemalla opintojen alkuvaiheessa enemmän. (Perehdytyskurssin toteutus suunnitelma 2014.)

Hyriasta löytyy myös opettajille tehty ryhmäyttämispöytäkirja, missä on useita tutustumis- ja ryhmäyttämisharjoitteita. Havaintojeni perusteella ryhmäyttämiseen panostaminen on ryhmänohjaajan henkilökohtaisen mielenkiinnon varassa. Osa opettajista käyttää tähän aikaa, mutta osa ei koe ryhmäyttämistä ja ”leikkimistä” omaksi jutukseksi. Tänä lukuvuonna oppilaitoksemme tutorit olivat vastuussa aloittavien ryhmien ensimmäisen päivän ryhmäyttämisestä. Tällä tavoin varmistamme, että jokaisessa ryhmässä ryhmäytyminen saadaan ainakin alkuun.

Ryhmän muodostumiseen liittyy useita vaiheita. Salovaara ja Honkonen (Salovaara ym. 2011, 46–49) kuvailevat ryhmäytymisen vaiheita seuraavalla tavalla:

Ryhmä syntyy, muotoutuu, kukoistaa ja päättyy. *Aloitusvaiheessa* opiskelijat ovat kiinnostuneita, mutta samalla epävarmoja toisistaan. He pohtivat ja arvioivat toisiaan. Tässä vaiheessa luodaan yhteisiä toimintamalleja ja määritellään ryhmän toimintaa.

Opettajan vastuulla on luoda turvallinen ilmapiiri ja tutustuttaa opiskelijat toisiinsa kunnolla. Myös hiljaisempien opiskelijoiden pitää saada sanoa mielipiteensä ääneen. Alkuvaiheella on suuri merkitys ryhmän kehittymiselle ja myöhemmälle toiminnalle.

Kun opiskelijat tuntevat jo toisensa ja luottamus on saavutettu, alkaa *kuohuntavaihe*. Uskalletaan jo esittää omia mielipiteitä ja antaa kritiikkiä toisille. Tässä vaiheessa opiskelijoiden rohkeus ja luottamus kasvaa, mutta samalla voi syntyä konflikteja. On tärkeää, että opettaja huolehtii ristiriitojen käsittelystä ja rohkaisee opiskelijoita ristiriitojen pohtimiseen ja ratkaisuun. Usein tässä vaiheessa opettajan voi saada runsasta kritiikkiä ja hänen auktoriteettiaan kyseenalaistetaan. Opettajan tulee kuunnella kaikki palaute, mutta myös osoittaa ne asiat, joiden hän ei katso pitävän paikkaansa. Tässä vaiheessa täytyy sietää kaaosta ja olla oikeudenmukainen ja tasapuolinen.

Tämän jälkeen opettajan tehtävä alkaa helpottua. Alkaa luokan *vakiintumisen vaihe*. Yhteiset toimintatavat ovat löytyneet ja opiskelijat ottavat myös vastuuta ryhmän toiminnasta ja turvallisuudesta. Opiskelijat tuntevat yhteenkuuluvuutta ja ryhmässä on vahva me-henki. Ristiriidatkaan eivät enää estä luokan toimintaa. Tässä vaiheessa opettaja auttaa opiskelijoita syventämään luokkaa koskevaa ymmärrystä, kannustaa opiskelijoita tuomaan esiin monipuolisemmin osaamista ja keskittyy tukemaan luokan vuorovaikutusta.

Kypsän toiminnan vaiheessa luokassa osataan jo hyödyntää opiskelijoiden erilaisuutta ja keskitytään oppimiseen. Ristiriidat osataan ratkaista rakentavasti ja päätökset tehdään yhdessä. Opettajan tulee kuitenkin pitää huoli, että kaikilla opiskelijoilla on edelleen mahdollisuus osallistua keskusteluun. Tässä vaiheessa opettajalla on myös aikaa kannustaa opiskelijoita löytämään uusia puolia itsestään.

Lopuksi on ryhmän *lopetusvaihe*. Luokan reagointi lukuvuoden tai koulun päättymiseen riippuu luokan toimivuudesta ja yhdessä vietetyn ajan määrästä ja opettajan tehtävänä on huolehtia selkeästä toiminnan päättämisestä. Tällöin täytyy antaa vielä mahdollisuus käsitellä keskeneräisiä asioita ja opiskelijoiden tunteita.

4.4 Osallisuus lisää turvallisuutta

Nuorille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nuorilla turvallisuuden tunne syntyy osittain eri asioista kuin aikuisilla, joten opiskelijoiden osallisuus koulun asioissa on hyvin olennaista. Aikuisilta tämä vaatii myönteistä asennetta ja nuoriin luottamista. Ja luottamus lisää edelleen turvallisuuden tunnetta.

Myös kaikilla opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus osallistua. Osallisuus saattaa kouluissa näyttäytyä vain oppilaskunnan toimintana ja muuna edustuksellisenä toimintana. Tällöin osallisuus koskettaa vain aktiivisimpia opiskelijoita. Turvallisessa ryhmässä jokainen uskaltaa osallistua ja kertoa ideansa. (Salovaara ym. 2011, 68–69.)

Osallistava toiminta tarjoaa osallisuuden kokemuksia ja aikaansaa myönteisiä muutoksia ja turvallisuutta oppimisympäristöön. Osallisuus on tunne. Toiminta ei ole osallistavaa, jos opiskelija ei tunne olevansa osallinen. Osallisuutta ei ole kuitenkaan ilman toista ihmistä, vaan se on yhteisöllistä ja vastavuoroista tekemistä.

Kun opiskelijat saavat olla mukana miettimässä yhteisiä toimintatapoja, heidän motivaatio kasvaa ja toiminnan tulokset ovat parempia. Mahdollisuus vaikuttaa antaa myös vastuuta ja sitouttaa opiskelijoita. Nuorten hiljainen tieto on hyvin arvokasta kouluyhteisöä kehittäessä. Heillä on paras tieto heihin liittyvistä asioista. Nuorten äänen kuuleminen ei kuitenkaan riitä, vaan on tärkeää että ne otetaan myös oikeasti huomioon. Mikään ei tapa motivaatiota nopeammin, kuin se, että muka kuullaan mielipiteitä, mutta niitä ei oteta millään lailla huomioon. (mt., 69–70.)

Nuoren onnistumisen kokemukset ja aikuisten antama luottamus vahvistavat itseluottamusta. Ryhmän tuki on myös tärkeää, kaikkeen ei tarvitse pystyä yksin. Yhdessä ideoiminen ja suunnittelu innostavat ja sitouttavat opiskelijat toimintaan.

Opiskelijoiden osallisuus koulussa on monitasoista. Se voi olla toiminnan järjestämistä, päätöksentekoon osallistumista ja omien näkemysten kertomista. Kouluun voidaan rakentaa kulttuuri, missä osallistuminen on jokapäiväistä toimintaa niin oppitunneilla kuin koulun muussakin toiminnassa. Tärkein askel nuorten osallisuuden mahdollistamaan toimintaan on aikuisten asennemuutos. Nuorten osallistuminen ei vä-

hennä aikuisten asiantuntemusta ja auktoriteettia. Nuorten osallistuminen ei myöskään vähennä aikuisten tarpeellisuutta. Nuoret tarvitsevat tukea ja ohjausta ja lopullisen vastuun ottamista. Aikuisen rooli koulussa on mahdollistaa ja myötävaikuttaa. (mt., 70–73.)

Hyriassa ollaan vahvistamassa opiskelijoiden osallistumista tietoisesti. Opiskelijakunta ja tutortoiminta ovat jo vastuussa muun muassa koulun tapahtumien järjestämisestä. Opiskelijat esittelevät oppilaitosta vierailijoille, keräävät nimiä adresseihin toiveidensa toteutumiseksi ja osallistuvat opiskelijahyvinvointiryhmien kokouksiin. Osa opettajista kuulee opiskelijoiden toiveet opetuksen toteuttamismenetelmistä etukäteen. Osallistava pedagogiikka on tämän päivän opetuksen uusi tyyllisuunta.

Oma kokemukseni on, että nuoret ovat aina valmiita osallistumaan ja ideoimaan. Toteuttamisessa ja asioiden loppuun viemisessä tarvitaan vielä aikuisen tukea ja ohjausta. Sitä vartenhan me aikuiset koulussa olemmekin. Aikuisten vapaaehtoinen osallistuminen ja asenteen muutos vaatii vielä aikaa ja toimintakulttuurin muutosta.

4.5 Oikeat lähtökohdat oppimiseen

Turvallisuus ja yhteenkuuluvaisuus luovat perustan oppimiselle. Oppiminen lähtee myös halusta oppia ja oppimisen ilosta. Hyvässä koulussa on lämmin, turvallinen ja iloinen ilmapiiri. Vaikka oppiminen on yksilöllinen prosessi, on se myös yhteisöllistä. Kun ryhmällä on yhteinen tavoite, jonka toteutumiseen tarvitaan jokaista ryhmän jäsentä, se myös vahvistaa jokaisen yksilön opiskelumotivaatiota. Yhteinen tavoite kannustaa opiskelemaan silloinkin, kun oma motivaatio on hukassa. (mt., 108–110.)

Oppimiseen liittyy monia tarpeita. Amerikkalaiset Jones & Jones (2007) ovat tehneet laajan tutkimuksensa pohjalta listan tarpeista, joilla tavoitetaan parempi oppimismotivaatio ja suoritustaso:

1. *Tarve ymmärtää oppimistavoitteet ja pitää niitä hyödyllisinä ja arvokkaina.* Liian usein opiskelijat tekevät tehtäviä ymmärtämättä niiden merkitystä omaan

oppimiseen. Tällöin oppimista ei koeta mielekkääksi ja se vähentää opiskelumotivaatiota.

2. *Tarve ymmärtää oppimisprosessia.* Opiskelijoiden on tärkeä tiedostaa erilaiset oppimisen tyylit ja tavat sekä oppimisprosessin yksilöllisyys.
3. *Tarve olla aktiivisesti mukana oppimisprosessissa.* Opiskelijoiden aktiivisuuteen perustuvat opetusmenetelmät parantavat oppimistuloksia huomattavasti.
4. *Tarve suhteuttaa oppiaines omaan elämään.* Kun opittavia asioita voidaan soveltaa elävässä elämässä, lisääntyy opiskelumotivaatio.
5. *Tarve ottaa vastuuta omasta oppimisesta asettamalla omia tavoitteita tai liittämällä oppiaines omiin harrastuksiin tai muihin kiinnostuksen kohteisiin.* Kun opiskelijoilla on mahdollisuus asettaa omia tavoitteita ja tehdä valintoja koulupäivän aikana, vastuu omasta oppimisesta korostuu ja opiskelumotivaatio kasvaa.
6. *Tarve kokea onnistumisia.* Onnistumisen kokemuksia lisää muun muassa yhteisöllinen oppiminen, yksilöllisten tavoitteiden asettaminen ja itsearviointi. Jos jatkuvasti koetaan epäonnistumisia, epämieluisia tehtäviä vältellään.
7. *Tarve saada realistista ja välitöntä palautetta.* Opiskelijan vahvuuksien ja kehittämiskohteiden selvittäminen on arvosanoja parempi tapa antaa palautetta.
8. *Tarve saada palkkioita saavutuksistaan.* Palkitsemista ei saa kuitenkaan korostaa liikaa, ettei sisäisen motivaation merkitys vähene.
9. *Tarve saada aikuisilta innostava ja palkitseva oppimismalli.* Jos opettaja itse on välinpitämätön opettamaansa asiaa kohtaan, on vaikea vaatia opiskelijoilta innostumista.
10. *Turvallisen ja hyvin organisoidun oppimisympäristön tarve.* Hyvässä oppimisympäristössä on selkeät pelisäännöt, yhteisesti sovitut menettelytavat ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja opiskelijoilla on mahdollisuus vaikuttaa.
11. *Tarve sulatella opittua asiaa.* Opiskelijoiden erilaiset oppimistavat ja -nopeudet huomioonottavasti on koottava opitut asiat yhteen. Opiskelijat rakentavat uuden opitun asian jo ennestään osaamansa pohjalle ja tämä vaatii aikaa.
12. *Tarve ylläpitää myönteisiä suhteita muihin oppilaisiin.* Opiskelijoille tulee antaa mahdollisuus yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Yhdessä työskentely lisää positiivista asennetta oppimistehtävää kohtaan ja kanavoi opiskelijoiden energiaa positiiviseen työskentelyyn.

13. *Tarve saada omaa tieto- ja taitotasoa sekä oppimistyyliä vastaavaa opetusta.*
(Saloviita 2009, 120–122.)

Hyvä oppimisympäristö myös sallii kaikenlaiset tunteet. Uuden oppiminen on kiehtovaa, mutta se voi olla myös ahdistavaa ja pelottavaa. Parhaimmillaan oppimistehtävät vievät mukanaan ja saavat opiskelijan tai opiskelijaryhmän uppoutumaan tehtävän tekemiseen täysin. Ajattelu ja tunteet ovat mukana ja riippuvaisia toisistaan oppimisprosessissa. Jos oppimisen myönteiset kokemukset jäävät kokematta tai tunnistamatta, seuraa keskittymiskyvyn puutetta, väsymystä, hermostuneisuutta ja oivaltamisen ongelmia. Myönteiset tunteet saavat aikaan myönteistä oppimista. (mt., 109–110.)

Lähihoitajaopinnoissa opiskellaan monia asioita, mitkä pelottavat nuoria ja saavat aikaan hämmennystä. Injektiot ja esimerkiksi vuodepesut voivat olla osalle isoja asioita, ja epävarmimmat ja arimmat opiskelijat haluaisivat todella välttää ne. Meillä ei tarvitse kuitenkaan hävetä tunteitaan, vaan niitä käsitellään yhdessä ja rauhassa. Yksikään opiskelija ei ole vielä työni aikana jättänyt opintoja kesken pelkojensa takia.

5 KIUSAAMISKYSELYJEN TULOKSET

Hyriassa teetetään kiusaamiskysely opiskelijoille vuosittain (ks. Liite 2). Kyselyihin on vastannut 220 lähihoitajaopiskelijaa 354:stä, eli 61 %. Kaiken kaikkiaan koko Hyrian opiskelijoista kyselyyn on vastannut 1057 opiskelijaa, mikä on 57 % kaikista opiskelijoista. Kyselyt tuottaa Jyväskylän yliopisto, joihin opiskelijat vastaavat anonyymisti ja sähköisesti. Sähköisen järjestelmän nimi on ”INKA-koulutuksen arviointijärjestelmä”. Sain kehittämis- ja koulutuspäälliköiltämme luvan käyttää kyselyjen tuloksia opinnäytetyössäni. Olen kerännyt kyselyjen tulokset yhteen lukuvuosilta 2013–2014 ja 2014–2015.

Lähihoitajaopiskelijoiden osalta vastausprosenttiin on vaikuttanut se, kuinka moni opiskelija on ollut kyselyjen teettämishetkellä koulussa. Vastauslomakkeiden

määrää on vähentänyt se, että kolme luokkaa on ollut kyseisillä hetkillä työssäopimisen jaksolla. Siihen nähden vastausprosentti on korkea ja aineistojen määrä laaja.

5.1 Havaittu kiusaaminen

Hamaruksen (2010) mukaan sivustaseuraajien merkitys kiusaamistilanteissa on merkittävä. Kiusaamisen jatkumista tietämättään edesauttavat hiljaiset hyväksyjät, apurit ja kannustajat muodostavat peräti 50 %:sta koko oppilaitoksen opiskelijoista. Puolustajiaakin onneksi on, noin 15 % opiskelijoista. (Hamarus 2010, 42–43.) Hyrian kiusaamiskyselyssä selvitettiin, kuinka moni on havainnut kiusaamista luokassa. 68 lähihoitajaopiskelijaa 220:sta oli havainnut kiusaamista, eli 31 % opiskelijoista. Näillä kiusaamista havainneilla opiskelijoilla on jokin tietty rooli kiusaamistilanteessa. Omalla toiminnallaan he voisivat auttaa kiusaamisen loppumisessa, jos tiedostaisivat asian. Opiskelija usein toimii kiusaamista vahvistavalla tavalla, vaikka ei haluisi tehdä niin (Salmivalli 1998, 53). Mielestäni on tärkeää avata nämä roolit opiskelijoille ja saada heidät pohtimaan, voiko asialle itse tehdä jotain, vaikka ei uskaltaisikaan mennä puolustamaan kiusattua.

Henkistä ja sanallista kiusaamista, joihin kuuluu muun muassa nimittely, haukkuminen, uhkailu ja porukasta eristäminen on havaittu huomattavasti eniten. Fyysistä kiusaamista on havainnut vain yksi opiskelija. Nettikiusaamiseen on törmännyt viisi opiskelijaa.

Kyselyssä on myös selvitetty, ketkä ovat olleet kiusaajia. Suurimmassa osassa tapauksista kiusaaja on ollut oman luokan opiskelija, näin on vastattu 64 kertaa. Kuitenkin 22 kertaa kiusaaja on ollut toisen luokan opiskelija. Tämä kertoo siitä, että kiusaamista tapahtuu myös muualla kuin oppitunneilla. Kyselyssä ei ole tarkemmin selvitetty, missä kaikkialla kiusaamista tapahtuu. Olisi tärkeää tietää, mitkä ovat oppilaitoksemme ”vaaran paikat”, joissa eniten kiusataan. Tästä voisi jatkossa tehdä uuden kyselyn opiskelijoille.

Kuusi opiskelijaa on havainnut kiusaajan olevan opettaja. Valitettavasti kyselyssä ei selviä enempää, minkälaista kiusaaminen opettajien tasolta on ollut. Kiusaamisen teorian pohjalta voisin päätellä, että opettaja voi lipsahtaa hiljaisen hyväksyjän rooliin. Ei tietenkään ole poissuljettua, että opettaja harrastaisi suoraakin kiusaamista. Olen saanut joskus opiskelijoilta palautetta, kun opettaja on esimerkiksi kutsunut heitä tyhmiksi. Tämä voi tuntua nuoresta erittäin pahalta ja heikentää itsetuntoa. Jos opettaja kiusaa opiskelijaa, hän käyttää väärin valta-asemaansa. Kiusaamiseksi opettajan tasolta lasketaan myös se, että kohtelee opiskelijoita epätasapuolisesti tai on puuttumatta huomaamansa kiusaamiseen. (Hamarus 2012, 73.)

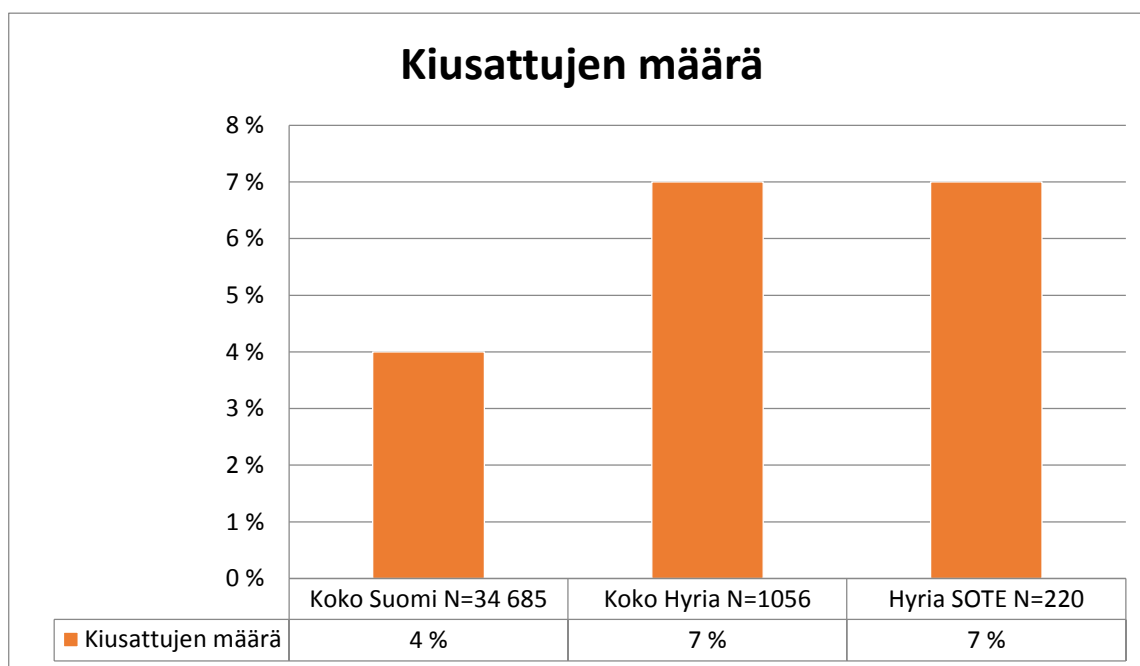
5.2 Kiusatun kokemus

Kyselyissä selvitettiin, kuinka moni on joutunut kiusatuksi koulussamme. 15 lähihoitajaopiskelijaa 220:sta on kokenut kiusaamista, eli 7 % opiskelijoistamme. Luvut 15 tai 7 % voivat vaikuttaa pieniltä. Mielestäni luvut ovat kuitenkin surullisia. Tunnen kaikki opiskelijamme ja ajatus siitä, että jopa 15 ihmistä, yksilöä, on kokenut kiusaamista juuri meidän oppilaitoksessa, on aivan liikaa! Kuten Salmivalli (2010, 25–27) kertoo, kiusaamisella on huomattavia seurauksia; yksinäisyyttä, masentuneisuutta ja jopa oman ihmisarvon menetys. Emmehän me halua, että 15 lähihoitajaopiskelijaa joutuu tällöisten asioiden uhriksi?

Kiusaaja on ollut 18 tapauksessa oman luokan opiskelija ja neljässä tapauksessa toisen luokan opiskelija. Kukaan kiusatuista ei ole maininnut opettajaa tai koulun muuta henkilökuntaa kiusaajaksi. Kiusaamisen havainneista henkilöistä oli osa vastannut myös huomanneen opettajan kiusanneen opiskelijaa. Tämä kertoo siitä, että kiusaaminen on kiusatun oma subjektiivinen kokemus. Kaikki eivät koe samaa asiaa kiusaamiseksi.

Tarkastellessa koko Hyrian opiskelijoiden vastauksia, tulos on sama, 7 % kokee tulleensa kiusatuksi. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen kouluterveyskyselyssä maan laajuisesti toisen asteen ammattioppilaitoksissa kiusaamista vuonna 2013 on kokenut

neljä prosenttia vastaajista (ks. Kaavio 1). Kysymys oli kuitenkin muotoiltu erilailla. Kouluterveyskyselyssä kysyttiin, onko sinua kiusattu *vähintään* kerran viikossa. (Kouluterveyskysely 2008/2009–2013.) Hyrian kiusaamiskyselyssä kiusaamista ei ollut rajattu määrällisesti tai ajanjaksollisesti.

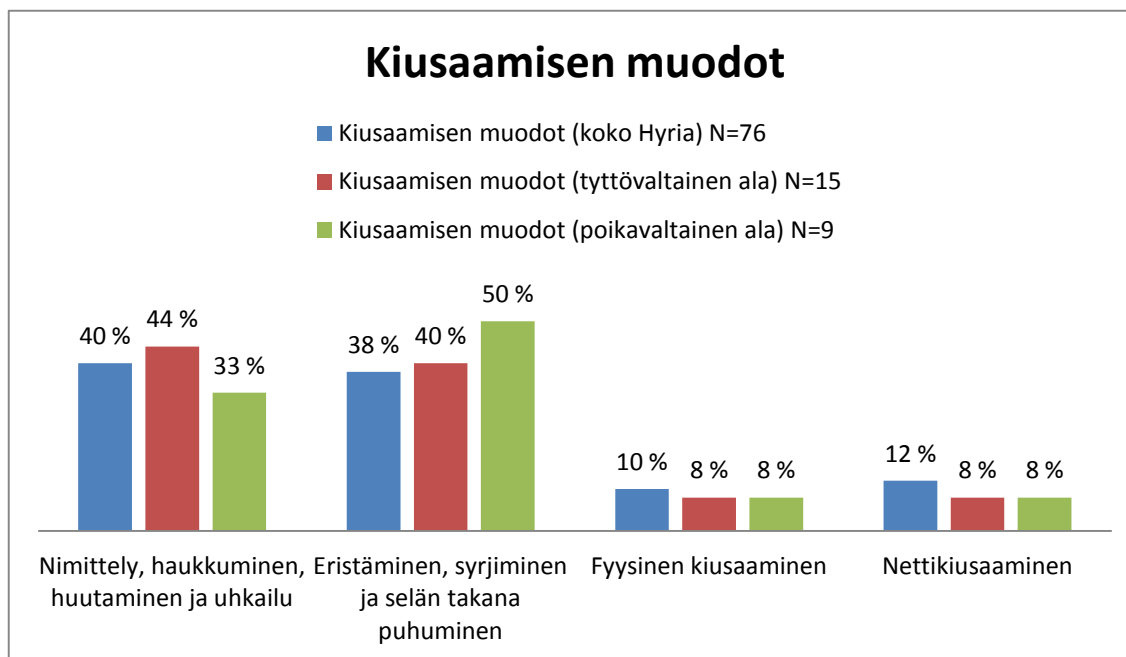

KAAVIO 1. Kiusattujen määrä prosentteina toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 2013–2014.

Opiskelijoistamme valtaosa, 94 %, on tyttöjä. Olweus (1991) erotteli tutkimuksessaan epäsuoran ja suoran kiusaamisen ja totesi, että tytöt joutuvat poikia harvemmin avoimen hyökkäyksen kohteeksi. Sukupuoliroolit ja kulttuurin normit vaikuttavat myös kiusaamisen muotoihin. Tyttöjen aggressiivisuus ei ole hyväksyttävää kulttuurissamme, toisin kuin poikien osalta se on joskus jopa hyväksytty tapa luoda ryhmään järjestystä. Tytöt turvautuvat huomaamattomimpiin keinoihin ja epäsuora kiusaaminen jää usein aikuisilta huomaamatta. (Salmivalli 1998, 36–37. 44.)

Vertasin tässä kohtaa kiusaamiskyselyn tuloksia Hyrian poikavaltaisempaan alaan, tietojenkäsittelyn koulutukseen, mistä valmistuu datanomeja. Hyriassa tietojenkäsitte-

lyalan koulutuksessa poikia on 86 % opiskelijoista. Tulokset eivät kuitenkaan muuttuneet verraten tyttöpainotteiseen sosiaali- ja terveydenalan koulutukseen. Kiusatuksi datanomi-koulutuksessa itsensä koki 7 % opiskelijoista.

KAAVIO 2. Koetun kiusaamisen muodot prosentteina

Lähihoitajaopiskelijoiden keskuudessa sanallinen ja henkinen kiusaaminen on ollut yleisintä. Nimittely, haukkuminen, huutaminen ja uhkailu ovat saaneet 11 valintaa, eristäminen, syrjiminen ja selän takana puhuminen on valittu kiusaamisen muodoksi 10 kertaa. Fyysistä kiusaamista ja nettikiusaamista on molempia koettu kahden kiusatun kohdalla. Hyvin samoja lukuja kertovat niin poikavaltaisen alan opiskelijoiden kuin koko Hyriankin tulokset (ks. Kaavio 2). Sanallista ja epäsuoraa kiusaamista ilmenee huomattavasti eniten, ja fyysistä sekä nettikiusaamista vähiten. Näiden vastausten perusteella kiusaamisen muodoissa ei ole havaittavaa eroa tyttöjen ja poikien keskuudessa. Hamarus (2012) mainitsee kuitenkin teoksessaan, että useiden tutkimusten mukaan pojat hakevat asemaansa fyysisillä keinoilla ja tytöille taas kaverisuhteiden varmistaminen ja juttujen kertominen on tyypillisempää (Hamarus 2012, 38). Kenties tämä ero liittyy siihen, että aikaisemmat kiusaamiseen liittyvät tutkimukset on tehty peruskouluikäisille lapsille. Ehkä fyysinen kiusaaminen vähenee lapsien kasvaessa nuoriksi ja nuoriksi aikuisiksi.

Suurin osa kiusatuista, 11 opiskelijaa, ei ole kertonut kiusaamisesta koulussa. Vain kahdessa tapauksessa kiusaamiseen on puututtu ja kiusaaminen on loppunut. Viidessä tapauksessa kiusaaminen on jatkunut puuttumisesta huolimatta ja kolmessa tapauksessa koulu ei ole puuttunut kiusaamiseen lainkaan, vaikka siitä on kerrottu. Toivon, että ”Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä!”-tietoisku parantaa jatkossa myös tätä puolta, että kiusaamisesta uskalletaan kertoa aikuiselle ja koulu puuttuu asiaan asianmukaisella vakavuudella. Uskaltaakseen kertoa kiusaamisesta, täytyy opiskelijalla olla turvallinen olo ja luottamus oppilaitoksen aikuisiin. Vain tällöin nuori voi näyttää ulospäin haavoittuvuutensa. (Salovaara ym. 2011, 18–19.) Kertooko tämä tulos, että oppilaitoksemme ei ole tarpeeksi turvallinen, eikä aikuisiin luoteta?

5.3 Kiusaajan kokemukset

6 % lähihoitajaopiskelijoistamme, eli 12 henkilöä 220:sta myöntää kiusanneensa toista opiskelijaa koulussa. Kiusaajat ovat harrastaneet eniten sanallista kiusaamista (nimittely, haukkuminen, huutaminen ja uhkailu). Näin vastaa seitsemän kiusaajaa. Henkistä kiusaamista (eristäminen, syrjiminä, selän takana pahan puhuminen) myöntää tehneensä viisi vastaajaa. Netti- ja fyysistä kiusaamista kukaan ei myönnä tehneensä. Tässä kohtaa nousee esiin kiusatun oma subjektiivinen kokemus. Kiusatuista kaksi oli kuitenkin kokenut fyysistä kiusaamista ja kaksi nettikiusaamista. Netti-kiusaamista miettien, ehkä kiusaaja ei ole ajatellut, että myös verkossa tapahtuva kiusaaminen lasketaan? Tai että toisen tavaroihin koskeminen on fyysistä kiusaamista. Tässäkin mielessä kiusaamisen tietoperustaa on tärkeää avata nuorille. Yksitoista opiskelijaa kertoo kiusanneensa oman luokan opiskelijaa ja kahdessa tapauksessa on kiusattu toisen luokan opiskelijaa.

Oppilaitoksestamme valmistuu nuoria aikuisia, jotka aloittavat työelämän. Jos kiusaaja ei saada ymmärtämään tekojensa vakavuutta ja seurauksia, sekä lopettamaan kiusaamista, valmistuuko oppilaitoksestamme vuosittain peräti 12 tulevaa työpaikka-kiusaajaa? Empaattisuus on yksi tärkeä lähihoitajan ominaisuus. Toivon, että kiusaaja pystyy asettumaan kiusatun asemaan ja ymmärtämään, miltä kiusatusta oikeasti tuntuu. Vaikka lapselle tämä voisi olla vielä vaikeaa, me voimme tällaista vaatia jo ammatillisen kasvun nimissä. Tutorkoulutuksessa teetän opiskelijoille harjoitteita,

missä mietitään yksinäisyyttä ja kiusatun kokemuksia. Näitä samoja harjoituksia voisi tehdä myös kiusaajien kanssa. En usko, että kukaan halua olla kiusaaja. Kiusaamisen taustalla voi olla pelko tai kateus (Hamarus 2012, 70–71) eivätkä ne ole mukavia tunteita kiusatullekaan. Myös kiusatulle pitää antaa mahdollisuus luottaa aikuiseen, jotta voidaan selvittää kiusaamisen rehelliset syyt.

6 TYÖNTEKIJÖIDEN JA OPISKELIJOIDEN TOIVEET SEKÄ TARPEET

”Ylhäältä” annettua ohjetta ei niin helposti oteta omakseen ja koeta tärkeäksi työkaluksi. Hyriasta löytyviin ohjeisiin kiusaamisesta ei luultavasti ole ollut monella työntekijällä, saati opiskelijalla sananvaltaa. Jotta ihminen sitoutuisi asiaan, tulee hänellä olla tunne osallisuudesta ja siitä, että hänen mielipide on kuultu. Haluan, että osastomme työntekijät ja opiskelijat sitoutuvat kiusaamisen vastaiseen työhön. Osaltani voin vaikuttaa asiaan niin, että ainakin tässä opinnäytetyössä heitä on kuultu, kaikkien mielipiteet on huomioitu ja ne viedään eteenpäin koko Hyrian tasolla. Tein kyselyt sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen henkilöstölle ja opiskelijoille, joilla halusin selvittää, missä vaiheessa kiusaamisen vastainen työ meillä tällä hetkellä on.

6.1 Kysely henkilökunnalle

Tein kyselyn sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen henkilöstölle (ks. Liite 1). Kyselyyn vastasi kaikki osastopalaverissa olleet henkilöt, kaksi työntekijää ei ollut paikalla. Vastauslomakkeita on 11 kappaletta. Kyselystä selviää henkilöstön ennakkokäsitykset kiusaamisen määrästä koulussamme sekä tieto, löytyvätkö työpaikaltamme ohjeet kiusaamistilanteisiin.

Kymmenen työntekijää yhdestätoista on havainnut kiusaamista koulussamme. Kuusi työntekijää arvioi, että kiusattuja on yli yksitoista opiskelijaa 200 opiskelijasta. Loput arvioivat kiusattuja olevan neljästä kymmeneen. Kahdeksan työntekijää arvioi, että kiusaamisen on myöntänyt yhdestä kuuteen opiskelijaa 200:sta. Muut kolme työnteki-

jää arvioi kiusaajia olevan enemmän kuin seitsemän. Tämän perusteella henkilöstölämme on hyvä käsitys siitä, että kiusaamista ilmenee oppilaitoksessamme.

Kysyin, kuinka työntekijät ovat toimineet, kun ovat havainneet kiusaamista. Suurin osa on pyytänyt kiusatun ja kiusaajan / kiusaajat keskustelemaan asiasta tunnin jälkeen. Muutama on keskeyttänyt opetuksen ja keskustellut kiusaamisesta ryhmän kesken. Vain yksi on vienyt tiedon kiusaamisesta eteenpäin ryhmänohjaajalle. Hyrian varhaisen tuen mallissa sanotaan, että jokainen kiusaamistapaus tulee tuoda ryhmänohjaajan tietoon (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014). Varhaisen tuen mallin mukaista ohjeistusta kiusaamistilanteisiin tulee selkeästi tuoda näkyvämmäksi.

Kyselyssä selvitin myös, miksi kiusaamistilanteeseen ei ole puututtu, vaikka semmoista olisi havaittu. Tähän sain muutaman vastauksen. Kiusaamistilanteisiin ei ole puututtu, koska opiskelijat ovat olleet vielä vieraita, epäsuoraan kiusaamiseen on vaikea puuttua tai jokin muu on vienyt opettajan huomion. Opettajamme opettavat satoja opiskelijoita yhden jakson aikana. Opiskelijoihin paremmin tutustuminen on välillä jopa mahdotonta, sillä opettaja saattaa tavata heitä vain muutaman tunnin viikossa. Tästä huolimatta jokaiseen tilanteeseen, mikä herättää opettajassa huolta tai kummastusta, pitäisi pysähtyä ja selvittää, onko kyse jostain vakavammasta. Kuten Salovaara ja Honkonen (2011) kertovat teoksessaan, opettajan on tartuttava tilanteisiin ja reagoitava hetkessä. Opettajan toiminnalla on suuri merkitys turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä ja vahvistamisessa. (Salovaara ym. 2011, 22.)

Kysyin myös, kuinka moni tietää löytyykö työpaikaltamme ohjeet kiusaamistilanteisiin puuttumiseen. Nämä vastaukset olivat hälyttäviä. Vain kolme työntekijää tiesi, että ohjeet (Varhaisen tuen malli) löytyvät Hyrian Intrasta. Henkilöstö toivoi uusia työkaluja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja kiusaamistilanteisiin puuttumiseen. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tarvitaan tietämystä itse kiusaamisen ilmiöstä. Murrosikäisille toimivaa keskustelutapaa mietittiin ja toivottiin lisää aikaa ryhmäyttämiseen. Vastauksissa myös mietittiin, miten erottaa kiusaaminen kiusoittelusta. Tämäkin tarkoittaa, että tarvitaan lisää tietoa kiusaamisen ilmiöstä. Hamarus (2012, 31) antaa hyvän neuvon: Tilanteessa, mitä opiskelijat yrittävät kätkeä, aikuiselle voi tulla hämmennyksen tunne. Aikuinen miettii, mistä tässä nyt oikein on kyse? Hämmennyksen tuntee-

seen kannattaa suhtautua uteliaasti ja arvostavasti, sillä sen kautta voi saada uutta tietoa.

Opiskelijoilta toivotaan sitoutumista ja ymmärrystä asiaan sekä myös kuraattorin aktiivisuutta toivottiin. Vertaissovittelumallissa (VERSO 2015) lähtökohtana on opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen. Opiskelijoilla tulee kuitenkin olla työntekijöiden tuki taustalla. Kuraattori olisikin sopiva henkilö työnkuvansa puolesta toimimaan yhdessä opiskelijoiden kanssa kiusaamistilanteiden selvittelyssä. Hyrian määritelmä kuraattorin työnkuvalla on, että kuraattori on avainasemassa tukemassa koko oppilaitosyhteisöä oppilaitoksessa mahdollisesti esiintyvien vaikeiden tilanteiden selvittämisessä ja ratkaisemisessa (Hyria 2015).

Hyrialta toivottiin ”ei-hyväksyvää” asennetta kiusaamiseen. Olweuksen (2010) interventio ohjelmassa painotetaan myös sitä, että kiusaamisen vastaista viestiä levitetään koko yhteisölle (Olweus ym. 2010). Yhdessä vastauksessa myös todetaan, että jos aikuiset ainoastaan pohtivat asiaa, jää keinot vajaaksi. Juurikin tämän takia opiskelijoiden mielipiteet pitää kuulla. Nuorten hiljainen tieto on erittäin arvokasta koulu-yhteisön kehittämisessä ja heillä itsellään on paras tieto heihin liittyvistä asioista (Salovaara ym. 2011, 70). Hyriassa on meneillään hyvin vahva muutos toiminnan rakenteissa. Olemme menossa kohti osallistavaa pedagogiikkaa ja tämä on tulevien vuosien kehittämisen teema numero yksi. Tässä avoimia vastauksia kysymykseen minkälaista apua toivotaan.

”Mikä olisi toimiva tapa murrosikäisten nuorten kanssa?”

”Keskustelua, että osaisi erottaa kiusoittelun kiusaamisesta.”

”Lisää työkaluja ja aikaa ryhmäyttämiseen. Mistä akuuttiapua, kun ryhmässä ”leimahtaa”?”

”Opiskelijoiden sitouttamista asiaan.”

”Kuraattorin oltava aktiivisesti opettajien tukena. Hyrian ilmaistava paheksuntansa ei-hyväksyttävään toimintaan. Asenne.”

”Ennaltaehkäisyn keinoja.”

”Enemmän ymmärrystä opiskelijoilta itseltään. Kun aikuiset pohtivat, jää suora keino vajaaksi.”

6.2 Kysely opiskelijoille

Tein tutoropiskelijoille webropol-kyselyn kiusaamiseen puuttumisesta (ks. Liite 3). Kyselyssä kysyttiin, kuinka opettajan ja luokkakavereiden tulisi puuttua kiusaamiseen, mitä rangaistuksia kiusaamisesta tulisi seurata ja pitääkö kiusaamisesta kertoa huoltajille. Kysyin myös, mitä opiskelijat ajattelevat ryhmätöiden ryhmiin jakautumisista ja miten ylipäänsä saisimme Hyriasta täysin kiusaamisvapaan oppilaitoksen. Kysely koostui avoimista kysymyksistä, joilla halusin saada mahdollisimman monipuolisia vastauksia enkä halunnut ohjata vastauksia mihinkään suuntaan. Kyselyyn vastattiin nimettömänä. Linkin webropol-kyselyn sivuille jaoin opiskelijoille tutoreiden facebook-sivulla. Kyselyyn vastasi 14 opiskelijaa. Tutoropiskelijat olivat mielestäni hyvä otanta opiskelijoista. Heitä löytyy molempaa sukupuolta ja jokaiselta luokka-asteelta. Tutorit ovat myös koulutuksensa yhteydessä saaneet tietoa kiusaamisesta ja ovat olleet vertaisina sovittelimassa koulussa ilmenneissä ikävissä tapahtumissa. Uskon, että heidän vastaukset edustavat kaikkia opiskelijoita ja että he vastasivat rehellisesti ja vapaaehtoisesti kysymyksiin.

Kyselyssä halusin selvittää, kuinka opiskelijoiden mielestä opettajan tulisi puuttua kiusaamiseen. Vastauksista nousi selkeästi esille, että puuttua pitää välittömästi ja kiusaamiseen puuttuminen ja sen lopettaminen pitää hoitaa loppuun asti. Ei riitä, että siitä kerran sanotaan ja käsketään pyytämään anteeksi. Olweuksen (2010) interventio ohjelma perustuu juurikin samoihin asioihin: aikuisten tulee asettaa tiukat rajat ja toimia auktoriteettina, sekä asettaa johdonmukaisia seurauksia ei-toivotulle käyttäytymiselle (Olweus ym. 2010). Opiskelijamme tiedostavat, että konfliktitilanteissa tarvitaan aikuista, eivät nuoret kykene tai halua toimia vain keskenään. Salmivalli (2010, 88) sanoo myös, että kiusatulla nuorella on oikeus siihen tietoon ja kokemukseen, että aikuiset ottavat asian vastuulleen.

Myös ennaltaehkäisevä näkökulma nousi vahvasti opiskelijoiden vastauksissa esille. Toivottiin valistusta kiusaamisesta ja sen aiheuttamista seurauksista. Kiusaamisesta ja seurauksista pitää puhua ja tehdä heti selville, ettei sitä koulussamme hyväksytä. Opiskelijat myös toivovat, että opettajat ottavat kiusaamisen vakavasti ja todesta. Salmivalli (2010, 47) kertoo, että opettaja on todella avainasemassa kiusaamisen

vähentämisessä ja opettajan sitoutuminen kiusaamisongelmien hoitamiseen on verrannollinen luokassa esiintyvän kiusaamisen määrään.

”Valistus siitä miten pienikin kiusaaminen saattaa aiheuttaa masennuksen ja muutenkin mitä kiusaamisesta voi seurata kiusatulle ja kiusaajille.”

”Keskustella. Tehä asialle oikeesti jotain! Siirtää vaik toiselle luokalle.”

”Välittömästi, päättäväisesti ja panostaa hommaan täysillä.”

”Alkuun keskustella kiusatun ja kiusaajan kanssa. Ei saa jättää hommia puolitiehen, vaan suorittaa loppuun asti.”

”Ottamalla kiusaaminen todesta, eikä vähättelisi kiusatun kertomusta. Välittämällä tieto muille opettajille ja vanhemmille. Puhuttelemalla kiusaajia.. Jne.”

”Opettajan pitäisi ottaa kiusaaminen vakavasti ja saada asia päätökseen ihan millä vain keinolla.”

Halusin opiskelijoilta myös mielipiteen, miten muiden opiskelijoiden tulisi toimia huomattessaan kiusaamista. Vastauksista selvisi, että kiusaamistilanteisiin puuttuminen on vaikeaa. Pelätään, että voi joutua itse kiusatuksi. Enemmän asiasta kerrotaan henkilökunnalle. Osa kuitenkin oli ehdottomasti sitä mieltä, että puuttua pitää heti ja kiusattua pitää puolustaa.

”Kertoa henkilökunnalle tai puolustaa kiusattua. Paineet siitä et sit jos puutut ni sua aletaa kiusaa on suuri, ni varmaa helpointa olis sanoo opettajille, vaik wilmas jos ei kasvotusten viiti ottaa puheeks.”

”Jos itse ei uskalla huomauttaa kiusaajalle ja puolustaa kiusattua, voi mennä kysymään neuvoa esim. kuraattorilta tai opettajalta. Kiusaus tilanteessa pitäisi puolustaa kiusattua, mennä tueksi ja koittaa estää kiusaajan vaikutusta.”

”Puuttua tilanteeseen ja puolustaa kiusattua eikä kannustaa/yllyttää kiusaajaa.”

Kysyin opiskelijoilta, pitääkö kiusaamistapauksista kertoa kiusaajan vanhemmille. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että vanhemmille tulee kertoa. Vastauksista nousi esille, että tässä asiassa kiusatun mielipidettä pitää myös kuulla. Opiskelijat myös

mieltivät, että vanhemmille pitää kertoa siinä vaiheessa, jos kiusaaminen on vakavaa ja kiusattu ei esimerkiksi uskalla tulla enää kouluun. Tai kun kiusaaminen jatkuu opettajan puuttumisesta huolimatta. Hyrian ohjeissa (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014) on ohje, että alaikäisten asianomaisten vanhemmille kerrotaan asiasta. Minulla ei ole tietoa yhdestäkään tapauksesta, että näin olisi vielä toimittu. Vanhempien kohtaaminen voi olla haasteellista, sillä kiusaajan vanhemmat voivat kieltää kiusaamisen tai vähätellä tapahtumaa. Tunteet voivat nousta helposti tässä herkässä aiheessa pintaan. Hamarus (2012, 66) neuvoo, että kiusaamista kannattaa lähteä käsittelemään siitä lähtökohdasta, että oppilaitoksella on lain tuoma vastuu turvata jokaisen oppimisympäristö ja tilanne kuvataan tosiasioina ilman syyttelyä.

”Kaikissa, opettajan tulisi ottaa yhteys heti!”

”Kun kiusaaja ei yksinkertaisesti välitä tai muuta käytöstään.”

”Siinä vaiheessa, kun kiusattu kokee olonsa ns. Loukatuksi.”

”Jos kiusattu haluaa.”

”Kaikissa jotka vaikuttavat kiusatun hyvinvointiin jos pelkkä opiskelijoiden keskeinen sovittelu ei riitä.”

”Kun asia menee todella vakavaksi ja kiusattu ei uskalla tulla kouluun ja voisi heti jo ilmoittaa kun kiusaamista esiintyy!”

Kysyin opiskelijoilta, pitäisikö kiusaamisesta seurata jokin rangaistus. Tässä asiassa opiskelijat olivat kovalla linjalla. Rangaistuksia ja kovia sellaisia pitäisi antaa. Moni ehdottaa, että kiusattu pitäisi erottaa koulusta tai antaa ainakin pakkolomaa. Ryhmän siirtoa ehdotetaan myös. Mielestäni kiusaajien ryhmä pitäisikin saada erotettua, jos kiusaaminen jatkuu. Valitettavasti toisen asteen ammattioppilaitoksessa tämä on haastavaa, sillä jokainen luokka etenee opinnoissa eri tahtia. Tämän takia myös kiusattu voi jättää vaihtamatta omasta tahdostaan ryhmää, etteivät opinnot hankaloituisi. Opiskelijoiden ehdottamat rangaistukset kuulostavat myös semmoisilta, mitä peruskoulussa voisi seurata, esimerkiksi jälki-istuntoa. Toisaalta myös ajatellaan ”aikuismaisempia” rangaistuksia, kuten merkintää rikosrekisteriin.

”Väliaikainen pakkoloma koulusta. Jos kiusaaja ei osaa olla kiusaamatta koulussa, ei hän kykene siellä olemaan..”

"Jälki-istunto, erotus(väliaikainen), vaihto toiseen kouluun."

"Ylimääräistä istumista koulun penkillä."

"Jälki-istunto, opettajan ja muiden avustaminen tunneilla yms."

"EROTTAMINEN KOULUSTA! Kiusaamisesta pitäisi tulla merkintä vähän niin kuin rikosrekisteriin että vaikka jos hakee töitä niin työnantaja näkee onko joskus kiusannu."

"En osaa sanoa... Kosto ei ikinä kannata mutta kiusaajan pitäis tajuta mitä on aiheuttanut."

"Vakavissa tapauksissa erotus tai ryhmän siirto mutta itse uskon että tässä vaiheessa ihmisen pitäisi olla tarpeeksi kypsä myöntämään virheensä ja oppimaan niistä ilman suurempaa rangaistusta."

Työkokemukseni perusteella kiusaamistilanteita esiintyy hyvin usein ryhmätyöskenteilyn yhteydessä. Opiskelijoista huomaa heti, jos oma ryhmä ei ole mieluinen. Opettajat eivät myöskään aina mieti ryhmien jakoa sen enempää. Ryhmässä jätetään helposti joku ulkopuoliseksi tai kiusaaminen on sanallista. Ryhmätyöt ovat kuitenkin iso ja tärkeä osa opiskelua. Olen usein miettinyt, ovatko opettajien ryhmiin jako menettelmät opiskelijoiden mieleen ja kuinka niiden osalta voisi ehkäistä kiusaamista. Kuitenkin, jokaisen olisi pystyttävä työskentelemään jokaisen kanssa, eikä vain niiden omien kavereiden. Kysyin opiskelijoilta, miten he toivovat opettajien jakavan ryhmät ryhmätöihin. Opiskelijat selvästi toivovat, että opettajat käyttäisivät enemmän "ajatus-ta" ryhmiä jakaessaan ja myös vaihtelisivat tekniikkaa. Suurin osa myös haluaa, että ryhmät sekoitetaan kunnolla ja arvotaan. Kaikkien pitäisi tulla toimeen keskenään. Vastauksissa on myös mietitty, kuinka kiusaajan ja kiusatun pitäisi sijoittua ryhmissä. Moni vastaa, että kiusattua ja kiusaajaa ei tulisi laittaa samaan ryhmään. Ja että kiusattua ei pitäisi laittaa ryhmään, missä hän jää yksin.

"Jos havaitsee syrjimistä niin ei laita heitä samaan ryhmään. Tasaisesti sekottaen, ettei "suositumpi" porukka aina valitse ryhmiä."

"Arpomalla kukaan ei voi jäädä ainakaan ilman ryhmää, mutta jos opettaja on huomannu tiettyjen henkilöiden välillä syrjintää niin heidät eri ryhmiin jotta jokainen voi tehdä työnsä kunnolla."

”Sellaisiin ryhmiin joissa kiusattu ei jää yksin.”

”Vaihtelevasti. Myös siten että opettaja päättää tai arpomalla mutta myös niin että välillä saa itse päättää.”

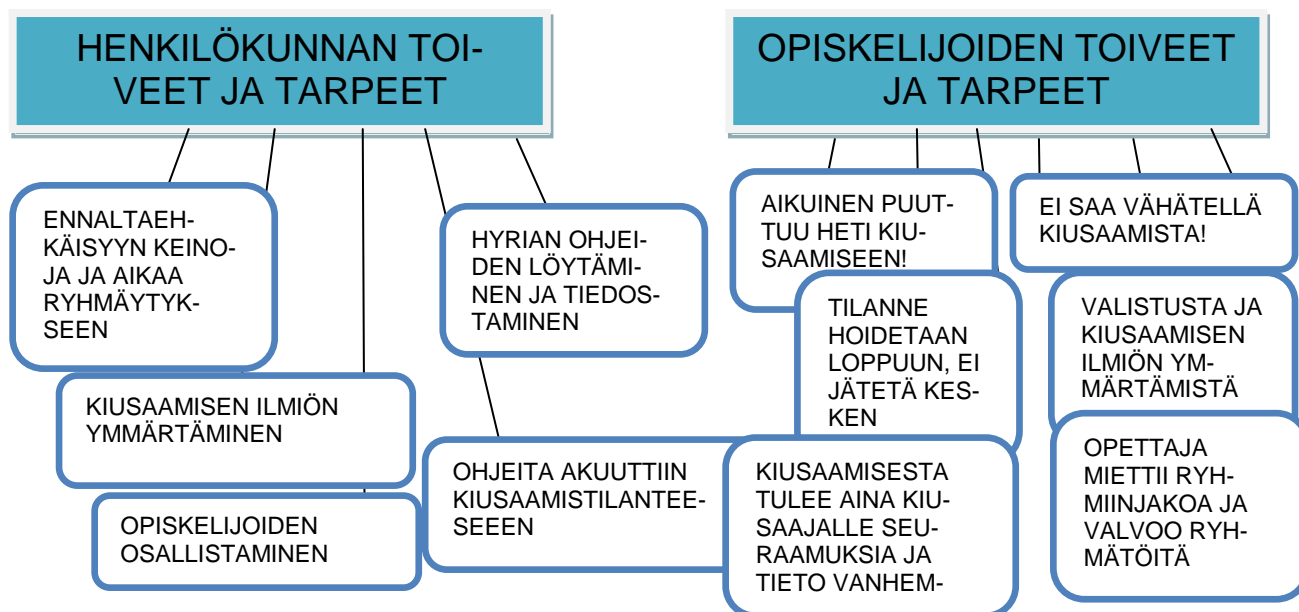
”Sekottamalla todella hyvin aina.”

”Kaikkien pitäisi tulla toimeen kaikkien kanssa, eli ei ole väliä miten jakaisi.”

Lopuksi heitin vielä opiskelijoille ideaalisen kysymyksen, kuinka saisimme Hyriasta paikan, missä ei kiusata ketään. Tämä oli oletetustikin vaikea kysymys. Vastauksista nousi esiin yhteishengen luominen ja ryhmäyttäminen. Kun tutustutaan paremmin toisiin, ennakkoluulot vähenevät. Opiskelijat toivovat enemmän tutustumisia myös muiden luokkien opiskelijoihin. Tällöin voisi löytää enemmän kavereita ja se voisi auttaa siinä, ettei kukaan jäisi yksin. Opiskelijat neuvovat, että myös hiljaisimmille opiskelijoille pitäisi puhua. Toivotaan myös, että henkilökunta valvoo ryhmätyöskentelyjä ja puuttuu ongelmatilanteisiin hanakammin. Tutoreiden tekemää vertaissovittelua on myös pidetty toimivana ja sitä voisi lisätä. Osa opiskelijoista on jo tyytyväinen nykyiseen tilanteeseen oppilaitoksessamme, ryhmäyttäminen ja yhteiset tilaisuudet toimivat.

6.3 Kiusaamisen vastaisen työn nykytila ja tarpeet

Opinnäytetyöni työstämisen aikana selvinneiden tarpeiden, toiveiden ja puutteiden huomioonottaminen uuden kiusaamiseen puuttumisen toimintamalliin luomisessa on ollut yllättävän monimutkainen prosessi. Jotta työ ei kasvaisi liian suuriin mittakaavoihin, jouduin keskittymään yhä pienempiin kokonaisuuksiin kerralla. Lopputuloksena olen ottanut ensisijaisesti huomioon henkilöstön ja opiskelijoiden toiveet (ks. Kuvio 2).

KUVIO 2. Henkilökunnan ja opiskelijoiden tarpeet ja toiveet kiusaamiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn

Itse valmis toimintamalli ei ollutkaan ensisijainen kehittämisenkohde, vaan ylipäänsä kiusaamisen ilmiön tietoisuuden lisääminen ja materiaalin löytäminen ja luominen tähän tarkoitukseen. Laadullisessa tutkimuksessa voi kehittämistehtävän kohde muuttua ja tarkentua oman näkemyksen kehittymisen myötä (Kiviniemi 2001, 71). Näin juuri kävi oman opinnäytetyöni kanssa.

Sekä henkilökunta että opiskelijat toivoivat enemmän tietoa kiusaamisen ilmiöstä. Kiusaamisen vastaisen työn perustana onkin yhteisön yhteinen ymmärrys asiasta (Hamarus 2012, 91). Hieman hämmentävää oli, että niin moni työntekijä toivoi enemmän aikaa ryhmäyttämiseen ja keinoja ennaltaehkäisyyn. Hyriassa on mielestäni hyvät resurssit ja työkalut tähän, mutta se on jokaisen työntekijän oman kiinnostuksen varassa, kuinka niitä käyttää. Kuitenkin turvallisen toiminnan koko ydin on ryhmäytyminen, joten siihen todella kannattaa panostaa (Salovaara ym. 2011, 24). Olisi myös mielenkiintoista tietää, kuinka näitä asioita käsitellään opettajakoulutuksessa.

Jostain syystä Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelman ohjeet eivät ole opettajien tiedossa. Ohjeita kuitenkin toivotaan ja etenkin ohjetta akuuttiin kiusaamistilanteeseen. Omasta mielestäni akuuttiin ja näkyvään kiusaamistilanteeseen on helpompi puuttua, kuin epäsuoraan henkiseen kiusaamiseen. Oman työkokemukseni mukaan yleisintä kiusaamista oppilaitoksessamme on jonkun opiskelijan eristäminen ja sulkeminen pois ryhmästä. Kuinka ketään voidaan ”pakottaa” ottamaan ulkopuolinen opiskelija mukaan porukkaan? Tämän ongelman tiimoilta toivoin opiskelijoilta vastauksia, mikä olisi hyvä keino jakaa opiskelijat ryhmiin. Opiskelijat toivoivatkin opettajilta enemmän ”ajatusta” ryhmiin jaossa, ja niin että kiusattu ei jää yksin.

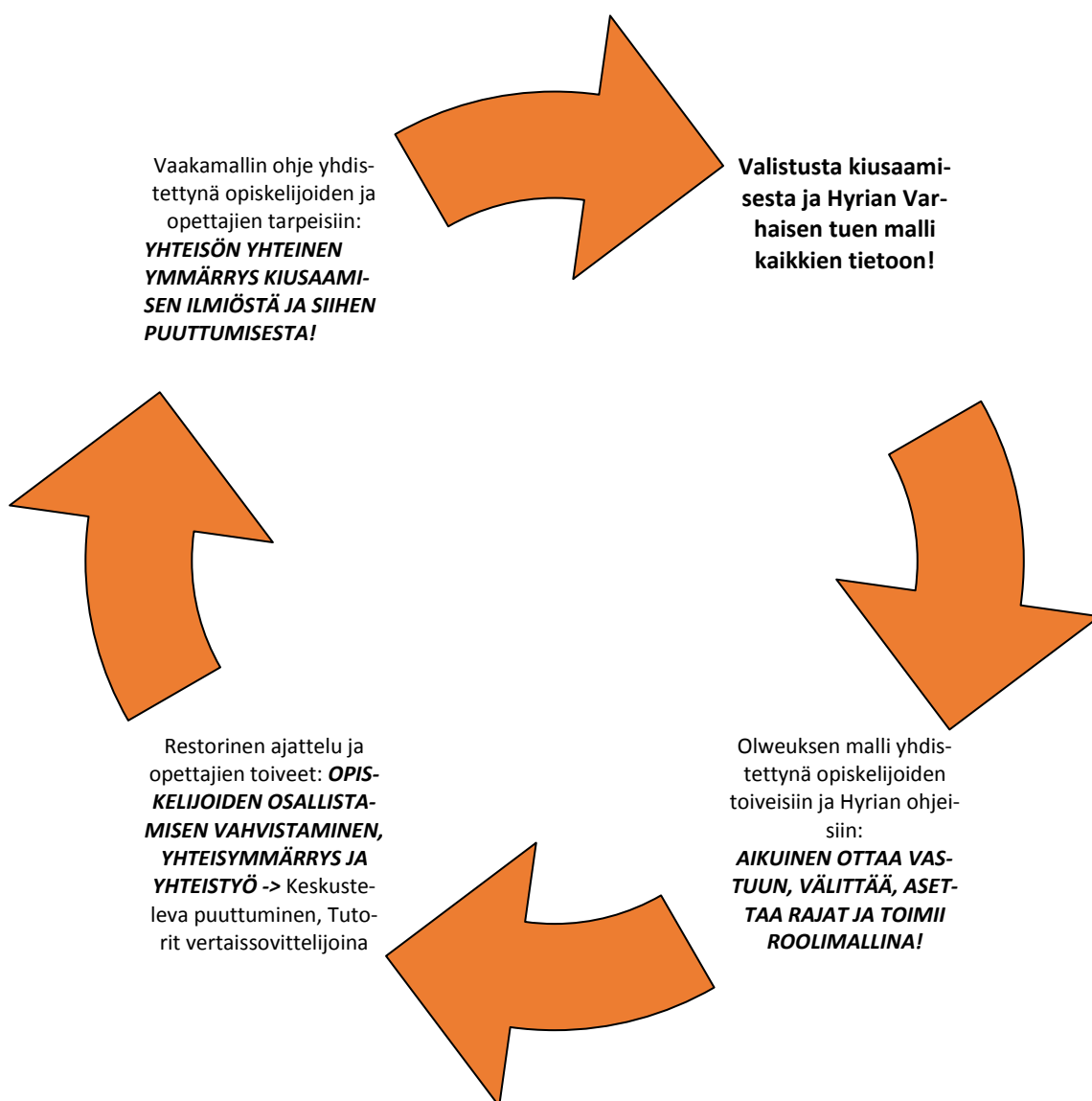
Opiskelijoiden selkeitä toiveita ovat myös, että kiusaamiseen puututaan heti ja aikuinen hoitaa tilanteen. On oikein, että aikuinen ottaa vastuun ja antaa tukensa opiskelijoille (Salovaara ym. 2011, 18). Opettajat taas toivovat opiskelijoiden osallisuutta. Minun mielestä tämä yhdistettynä toimii; opettaja tai muu aikuinen ottaa päävastuun asiasta, mutta opiskelijat voivat toimia vertaisina ja pohtia kuinka tilanteessa tulisi toimia.

7 KIUSAAMISEN VASTAISEN TYÖN KEHITTÄMINEN

Hyrian kiusaamisen vastaisessa työssä tulisi jatkossa yhdistyä moni asia (ks. Kuvio3). Kehittäessäni osastollemme uutta kiusaamiseen puuttumisen toimintamallia, olen ottanut huomioon kiusaamiseen puuttumisen tietoperustan, opiskelijoiden mielipiteet, henkilöstön toiveet ja Hyrian jo olemassa olevan toimintamallin.

Olweuksen mallista nostan esille *koulun aikuisten vastuun*. Koulun aikuisten tulee osoittaa välittämistä, asettaa rajat ja johdonmukaiset seuraukset kiusaamisesta sekä toimia auktoriteettina ja positiivisena roolimallina. (Olweus ym. 2010.) Opettaja on myös aikuinen, joka kohtelee kaikkia oikeudenmukaisesti (Salovaara ym. 2011, 20), eli myös puuttuu kiusaamiseen. Tätä kaikki opiskelijat toivoivat vastauksissaan.

Hamaruksen Vaakamallista ® haluan nostaa *yhteisön yhteisen ymmärryksen*. Kiusaamisen vastaisen työn perustana on yhteinen ymmärrys kiusaamisen ilmiöstä ja siihen puuttumisesta (Hamarus 2012, 91). Restorinen ajattelu *yhteistyöstä, yhteisymmärryksestä ja opiskelijoiden osallistamisen vahvistamisesta* (VERSO 2015) sopii oppilaitoksemme henkeen. Opettajien puuttuminen on keskustelevaa ja tutortoiminta on hyvä alku tässä vertaissovittelutyössä ja sitä voimme jatkossa vielä vahvistaa. Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelman kiusaamisen vastainen *Varhaisen tuen malli* tulee saada kaikkien, niin henkilöstön kuin opiskelijoidenkin tietoon.

Kuvio 3. Kiusaamisen puuttumisen tietoperustan yhdistäminen henkilökunnan ja opiskelijoiden toiveisiin

Hyväksi havaitsemani tietoperusta, mikä vastaa myös opiskelijoiden ja aikuisten toiveisiin, ja nämä liitettynä Hyrian Varhaisen tuen malliin on syntynyt oppimateriaali; ”Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä!” – tietoisku. Tietoisuksesta löytyy tietoa kiusaamisen ilmiöstä ja ohjeet, kuinka kiusaamistilanteissa tulee jokaisen toimia (ks. Liite 4). Opiskelijat voivat pohtia, mitä sana kiusaaminen heille tuo mieleen. Sitteen esittelen kiusaamisen määritelmän, roolit ja muodot. Lisäksi avaan kiusaamisen ja rikoksen yhteyttä. Tietoisudessa on ohjeet opiskelijoille, mitä heidän tulisi tehdä jos huomaavat kiusaamista. Lisäksi on ohjeita kiusatulle, kenelle voi kertoa kiusaamisesta, mitkä ovat kiusatun oikeudet ja mitä kaikkia auttavia tahoja Suomesta löytyy. Lopuksi tietoisuksesta löytyy seikkaperäinen ohje henkilökunnalle: mitä pitää tehdä ja keeneen ottaa yhteyttä, jos havaitsee kiusaamista oppilaitoksessamme. Tämä on myös tärkeä tieto opiskelijoille, että he ymmärtävät, että meillä kiusaaminen otetaan vakavasti.

Hyrian opiskelijahuoltosuunnitelmassa lukee, että opiskelijoille annetaan tietoa kiusaamisesta ja sen eri muodoista, sekä kerrotaan heti opintojen alkaessa, että kiusaaminen ei ole meillä hyväksyttävää (Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014). Olen ollut mukana usean aloittavan ryhmän oppitunneilla, mutta en ole kertaakaan kuullut opettajan pitävän kiusaamisen ilmiöstä oppituntia. Uuden valmiin kiusaamiseen puuttumisen toimintamallin luominen ei siis ollutkaan lopulta työni tärkein osa, vaan ylipäänsä kiusaamisen ilmiön tiedostaminen ja ymmärtäminen. Tekemäni tietoisku tulee jatkossa toimimaan oppimateriaalina ja työkaluna tämän tavoitteen toteutumisessa. Oppimateriaali jaetaan kaikille Hyrian opettajille, opinto-ohjaajille ja kuraattoreille. Kiusaamisen vastaista työtä pidetään osastollamme tärkeänä, enkä usko että kukaan työntekijä on tahallaan välinpitämätön aiheesta. Opetuksessa aikataulussa eteneminen on opettajien arjessa usein akuutein asia ja kaikki annettu apu otetaan kyllä ilomielin vastaan. Vakituisten 450 työntekijämme kautta kiusaamisen vastainen viesti voi levitä vuosittain jopa 6000 opiskelijalle. Oppimateriaalin jakaminen ja päivittäminen tulee olemaan jatkossa opiskelijahuoltoryhmän tehtävä.

Pyysin oppimateriaalista palautteen sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen henkilöstöltä ja opiskelijoilta. Kaikki palaute oli positiivista ja tietoisku pidettiin selkeänä työkaluna. Mitään korjattavaa ei ilmennyt. Nuorten mielestä se oli tarpeeksi opiskelijoiden näköinen, eikä niin ”kuiva” ja täynnä ”turhaa höpinää”, kuin yleensä. Palautteesta

selvisi, että tietoisuus on konkreettinen ja sen perusteella kiusaajakin voi ensimmäistä kertaa havahtua. Tietoisuus sai myös kiitosta siitä, että sen nähtyään opiskelijat tajuaivat, että kiusaamiseen suhtaudutaan oppilaitostasolla vakavasti. Myös eri toimijoiden vastuun selkeyttämistä kiiteltiin ja sitä, että kiusaamisprosessin käsittelyn vaiheet on tuotu selkeästi tietoon. Palautteen mukaan tietoisuutta voi käyttää myös uuden työntekijän perehdyttämisessä. Moni myös kysyi, saako oppimateriaalin ottaa heti käyttöön. Tämänkin perusteella uskon, että työni jalkautuu toimintaympäristöön nopeasti.

7.1 Kehittämistehtävän tulokset

Ensimmäinen kehittämistehtäväni tavoite oli selvittää, kuinka paljon ja minkälaista kiusaamista oppilaitoksessamme esiintyy, sekä onko kiusaamiseen puututtu ja onko puuttuminen lopettanut kiusaamisen. Nämä tiedot sain selvitettyä Jyväskylän yliopiston opiskelijoillemme teettämistä kiusaamiskyselyistä, vuosilta 2013–2015.

220 lähihoitajaopiskelijasta 15 nuorta on tullut kiusatuksi, eli 7 % opiskelijoistamme. Sama 7 % oli luku koko Hyrian tasolla. Koko Suomen ammatillisissa oppilaitoksissa kiusatuksi on tullut 4 % opiskelijoista (Kouluterveyskysely 2008/2009–2013). Oppilaitoksemme kyselystä selviää, että kiusaaja on pääsääntöisesti ollut oman luokan toinen opiskelija. Kiusaamisen muodoista yleisimpiä on sanallinen ja henkinen kiusaaminen. Muutama opiskelija on kokenut fyysistä kiusaamista ja nettikiusaamista. 11 opiskelijaa ei ole kertonut kiusaamisesta oppilaitoksemme aikuiselle. Kahdessa tapauksessa kiusaamiseen on puututtu ja kiusaaminen on loppunut. Kiusaamisesta kertomisessa opiskelijoita tulisi selkeästi rohkaista. Ja opiskelijoille saada viesti, että kiusaaminen ei ole meillä lainkaan hyväksyttävää ja asia otetaan vakavasti.

Tulosten perusteella kiusaamista ilmenee edelleen toisen asteen opinnoissa. Kiusaamisen muodot ovat samoja, kuin esimerkiksi Salmivallin (1998, 38) ja Hamaruksen (2012, 44) teoksista selviää. Eniten ilmenee sanallista ja epäsuoraa kiusaamista, mutta myös fyysistä- ja nettikiusaamista esiintyy. Hyrian sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa opiskelijoista 94 % on tyttöjä. Tyttöjen välinen kiusaaminen on useimmiten hyvin hienovaraista ja näkymätöntä, mitä aikuisten on vaikea huomata (Salmivalli 1998, 44).

Hyrian tasolla tulisi pohtia, miksi kiusaamisprosentti on meillä selkeästi suurempi muuhun Suomeen verrattuna. Kiusaamisen vastainen työ Hyriassa on ollut mielestäni vielä varsin näkymätöntä. Kiusaamisesta ei puhuta tarpeeksi eikä kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli ole koko henkilöstöllä tiedossa. Kiusaamisen vastaisen työn lähtökohta on, että kiusaaminen tunnustetaan ja yhteisöllä on asiasta yhteinen näkemys. Jatkossa kiusaamiskyselyjen tulokset tulisi käydä aina läpi ja miettiä, tarvitseeko joihinkin toimenpiteisiin ryhtyä. Esittelen opinnäytetyöni tulokset osastopalaverissa joulukuussa 2015, jolloin saamani tulokset jalkautuvat osastomme työntekijöiden tietoon. Osastopalaveriin osallistuu myös Hyrian toimitusjohtaja, joten tietoisuus hänen kautta toivottavasti leviää myös johtoportaaseen. Oppilaitoksen johto on tärkeässä asemassa kiusaamisen vastaisessa ja ennaltaehkäisevässä työssä (Salmivalli 2010, 65). Omalta osaltani voin jalkauttaa kehittämistyöni myös ammatillisten ohjaajien ja tutoropettajien keskuuteen, joiden kautta työn tulosten leviäminen koko Hyriaan varmistuu.

Toinen kehittämistehtäväni tavoite oli selvittää, mitä työkaluja kiusaamiseen puuttumiseen meillä tarvittaisiin, mikä olisi sopiva toimintamalli kiusaamiseen puuttumisessa? Alun perin tarkoitukseni oli suunnitella sosiaali- ja terveysalan koulutukselle uusi toimintamalli kiusaamiseen puuttumiseen. Luulin, että Hyrian jo olemassa oleva malli ei ole hyvä, koska sitä ei käytetä. Lopputulos olikin, että vain muutama työntekijä tiesi, että Hyriasta ylipäättään löytyy ohjeet kiusaamiseen puuttumiseen. Tämän vuoksi en kokenut tässä hetkessä aiheelliseksi suunnitella uutta toimintamallia, vaan tuoda vanhan olemassa olevan toimintamallin henkilöstön tietoon. Henkilökunnalle tehdyn kyselyn perusteella moni kaipasi tietoa kiusaamisesta, apua kiusaamiseen puuttumiseen sekä työkaluja ennaltaehkäisevään työhön. Tämän tiedon perusteella tein oppimateriaalin kiusaamisesta henkilöstön käyttöön. Hyriassa ei ole ollut aikaisemmin yhteistä materiaalia kiusaamiseen liittyen. Salmivalli (2010) painottaa myös, että tietoisuutta kiusaamisesta tulee lisätä ja helpoin tapa on antaa aiheesta asiallista informaatiota. Oppilaitoksessa tulee olla tieto, että kiusaaminen ei ole vain jokin harvinaisen ilmiö, vaan sitä esiintyy kaikissa kouluissa. (Salmivalli 2010, 55.)

Turvallisuuden näkökulma nousi opinnäytetyöni tietoperustasta esiin ja koen sen olevan tärkeä asia avattavaksi työpaikallani. Yksi suuri oppimiseen liittyvistä tarpeista on opiskelijan tarve turvalliseen oppimisympäristöön (Saloviita 2009, 121). Toivon, että

henkilökuntamme ottaa turvallisen oppimisen näkökulman huomioon suunnitellessaan jatkossa ryhmäytymistä, opetusta ja uusien ryhmien aloittamista. Itselleni avautui tämän osion myötä paljon uutta tietoa ja ajattelemisen aihetta. Asiaa ei voi kukaan aikuinen oppilaitoksessamme sivuuttaa, lukeehan se jo laissakin (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (630/1998, 28 §). Koen myös erittäin tärkeäksi aikuisen vastuun painottamisen kiusaamiseen puuttumisessa. Olweuksen sanat: aikuisen tulee näyttää välittämistä, asettaa tiukat rajat, antaa johdonmukaiset seuraukset ja toimia positiivisena roolimallina (Olweus ym. 2010), kiteyttävät mielestäni ajatuksen hyvän ja turvallisen oppilaitoksen aikuisista.

7.2 Kehittämistehtävän arviointi

Kehittämistehtäväni tavoitteet täyttyivät opinnäytetyön prosessin aikana. Opinnäytetyöni avasi hyvin Hyrian nykyisen tilanteen kiusaamisen määrästä, kiusaamisen vastaisesta työstä ja se voi antaa jokaiselle aikuiselle uusia näkökulmia sekä apua kiusaamiseen puuttumiseen. Opiskelijoiden toiveista nousi esille, että oppilaitoksen aikuisen tulee ottaa kiusaaminen vakavasti ja toimia välittömästi sitä huomatessaan. Tämä aihe nousee myös omasta tutkimuksestani vahvasti esiin. Tekemäni oppimateriaalin myötä tietoisuus kiusaamisesta lisääntyy oppilaitoksessamme ja ohjeet kiusaamistilanteisiin tulee kaikkien tietoon vähintään nyt. Tekemäni oppimateriaali tavoittaa parhaimmillaan 6000 opiskelijaa vuosittain.

Sain palautetta opinnäytetyöntilaaajalta työstäni. Palautteessa kiitettiin tärkeän aiheen monipuolista käsittelyä, osastomme nykytilan realistista kuvaamista sekä hyviä kehittämisehdotuksia. Työn tilaaja oli tyytyväinen, että olen käsitellyt kiusaamiskyselyjen tulokset tarkasti ja voin referoida ne henkilöstöllemme. Palautteeni perusteella myös luvataan, että jatkossa kiusaamiskyselyt käsitellään yhdessä säännöllisesti. Tällöin annamme viestin myös nuorille, että otamme kiusaamisen vakavasti koko Hyrian tasolla. Tekemäni oppimateriaali koetaan tarpeelliseksi työkaluksi koko henkilöstölle. Opinnäytetyöni aiheen ajankohtaisuudesta työn tilaaja kommentoi, että se tukee Hyriassa tärkeitä uusia teemoja, yhteisöllisyyttä ja opiskelijahyvinvointia.

Aihe on ajankohtainen, koska opiskelijahyvinvointi ja yhteisöllisyys on nostettu tärkeiksi teemoiksi oppilaitoksessamme. Tämä työ tukee erinomaisesti hyvinvoinnin teemoja.

Oppilaitoksessa eletään muutenkin murroksen aikaa. Perinteinen opettamisen aika on ohi ja opiskelijoita osallistetaan voimakkaammin sekä opetuksen kehittämiseen että yhteisöllisyyden kehittämiseen oppilaitoksessa. Elinan opinnäytteen tulokset vahvistavat sitä, että olemme oikealla tiellä. (Opinnäytetyön tilaaja.)

Haasteita opinnäytetyöni tekemiselle asetti se, etten päässyt koko kirjoitusprosessin aikana terveydellisistä syistä työpaikalleni enkä esimerkiksi tarpeeksi usein kirjastoon ja tulostimen äärelle. Koko kehittämistehtävä on tehty ainakin hyvin ekologisesti, ilman bensakuluja ja paperijätettä. Pelkäsin, saanko tarpeeksi vastauksia kyselyihini työntekijöiltä ja opiskelijoilta sähköisesti, mutta olen tyytyväinen saamieni vastausten määrään. En tiedä, minkälainen lopputulos opinnäytetyölläni olisi ollut, jos olisin voinut tehdä sen kuten alun perin suunnittelin; olemalla läsnä työpaikallani, haastatteleamalla, havainnoimalla ja keskustelemalla.

Kiusaamiskyselyjen vastausten analysointi vei paljon aikaa. Käsittelin 220 vastauslomaketta kokonaan ja lisäksi vielä osittain koko Hyrian 1056 vastauslomaketta. Tämä määrällinen osio opinnäytetyöstä olisi vaatinut minulta enemmän osaamista ja perehtymistä. Sain kyllä haluamani määrälliset tulokset selville, mutta niiden esittäminen jäi aika yksinkertaiseksi. Koen kuitenkin, että osastollamme tapahtuvan kiusaamisen määrä piti saada tietoon ja se oli tässä kohtaa tärkein tavoite.

7.3 Pohdinta

Suurin osa koulukiusaamiseen liittyvästä aineistosta ja tutkimuksista on tehty peruskouluikäisille lapsille ja nuorille. Miksi näin on? Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen teettämät kouluterveyskyselyt olivat ainoa löytämäni virallinen tutkimus peruskoulunsa päättäneiden nuorten koulukiusaamisesta. Suur-Jyväskylän Lehdessä Dosentti Maili Pörhölän pohtii myös, miksi toisen asteen oppilaitoksissa tapahtuvaa kiusaamista ei tutkita. Pörhölän mielestä peruskoulun jälkeisen koulukiusaamisen tutkiminen on globaalistikin hankalampaa, koska koulutusmuodot ovat erilaisia ympäri maailman. Pörhölä myös epäilee, että kiusaamisesta ei enää puhuta, koska sitä on vai-

kea havaita. Nuorilla kiusaamisen muodot muuttuvat näkyvästä kiusaamisesta epäsuoraan kiusaamiseen. (Kolehmainen 2014.) Tämä tuli selkeästi ilmi myös opinnäytetyössäni.

Toivoisin, että Olweuksen, Hamaruksen ja Salmivallin kaltaiset aiheen ammattilaiset ottaisivat vielä myös ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden kiusaamisen ilmiön tutkittavakseen. Toki lapsena koettu kiusaaminen on erittäin tärkeä aihe ja vakava uhkatekijä kehittymiselle, mutta yli 15-vuotiaana koettu kiusaaminen altistaa myös monelle asialle. Nuorilla ja varhaisaikuisilla on vastassa itsenäistyminen ja pian vastuunotto koko omasta elämästä. Kiusaamisella voi olla hyvin vakavia seurauksia, syrjäytymistä, päihdeongelmia ja kuten mediasta saamme kuulla, jopa itsemurhia ja väkivaltaisia ääripään tekoja.

Nykyinen yhteiskunnan tilanne, missä kaikesta supistetaan, vaikuttaa hyvin suuresti myös ammatillisten oppilaitosten resursseihin ja nuorison hyvinvointiin. Opettajien keskittyessä perustehtävään, eli opettamiseen, tarvitsee oppilaitoksiin saada henkilöitä, osaamista ja oikeanlaista asennetta, mikä keskittyy nuorten hyvinvoinnin tukemiseen ja edistämiseen. Koulujen nuorisotyöntekijät ja ammatilliset ohjaajat voivat olla tärkeässä roolissa havaitsemassa koulukiusaamista ja puuttumassa siihen asian vaatimalla vakavuudella. Nuoria saa ja pitää osallistaa, mutta vastuu on loppukädessä kuitenkin aikuisilla.

Opinnäytetyöni myötä minulla heräsi uusi, vahva ajatus; suhtaudutaanko koulu- kiusaaminen oikeasti vakavasti, ennen kuin siitä säädetään laissa? Asiasta puhutaan ja sitä tutkitaan, mutta miksi ilmiö on silti vuosikymmenestä toiseen voimissaan? Ehkä suunta alkaa olla tämän hetken median julkaisemissa puheissa vihdoin oikea; asiaa vastaan tarvitsisi säätää lait. Lapsiasianvaltuutettu Tuomas Kurttila (2015) ehdottaa Helsingin Sanomien artikkelissa, että peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten järjestyssäännöt tulisi päivittää sekä valmistella valtakunnallinen malli (Kurttila 2015). Monissa Yhdysvaltojen osavaltioissa (Yle uutiset 2015) on jo asetettu lait koulu- kiusaamista vastaan ja näissä osavaltioissa kiusaaminen on vähentynyt. Ruotsissa vastuu ja ilmoitusvelvollisuus ovat koulujen henkilökunnalla sekä Ruotsista löytyy muun muassa oppilasasiames, jonka kautta tapaukset viedään tuomioistuimeen (Assulin 2014). Kari Ikävalko kertoo artikkelissaan, että Sosiaali- ja terveysministeri

Hanna Mäntylän mukaan myös Suomessa hallitus selvittää lainsäädännön mahdollisuuksia kiusaamisen vähentämiseksi (Ikävalko 2015). Kuitenkin, vuonna 2012 kansanedustaja Timo Heinosen tekemä lakialoite koulukiusaamisen kriminalisoinnista jumittaa edelleen lakivaliokunnassa (Assulin 2014). Asian tärkeydestä vakuuttuneena, lähetin Sosiaali- ja terveysministeriön kirjaamoon kansalaisen palautteen, millä haluan nostaa myös ministeriön tietoisuutta kiusaamisen nykytilasta ja lakialoitteen tärkeydestä. Ehkä tällä tavalla voin omalta osaltani edistää koulukiusaamisen vastaista työtä koko Suomessa.

LÄHTEET

Forsius, Harriet. 1992. Eettinen kasvu. Teoksessa Terttu Arajärvi (toim.). Tasapainoinen koululainen. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä koulukiusaamiseen. Juva: Bookwell Oy.

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015. Kehittämistyön menetelmä 1. Luentomateriaali.

Jones, Loius & Jones, Vernon 2007. Comprehensive Classroom Management. Motivating and Managing students. Boston: Allyn and Bacon.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Latvala, Eila & Visuri, Tuomo & Janhonen, Sirpa 1993. Psykiatrinen hoitotyö. Juva: WSOY:n graafiset julkaisut.

Olweus, Dan 1973. Personality factors and aggression: With special reference to violence within the peer group. Teoksessa Wit, de Jan & Hartup, Willard (toim.). Determinant and origins of aggressive behavior. Haag: Mouton Press.

Olweus, Dan 1991. Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school-based intervention program. Teoksessa Pepler, Debra & Rubin, Kenneth (toim.). The development and treatment of childhood aggression.

Olweus, Dan & Limber, Susan 2010. The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. Teoksessa Jimerson, Shane & Swearer, Susan & Espelage, Dorothy (toim.). The International Handbook of School Bullying Routledge New York.

Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014. Hyria Koulutus Oy

Perehdytyskurssin toteutussuunnitelma 2014. Hyria Koulutus Oy.

Salmivalli, Christina 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Tampere-Paino Oy

Salmivalli, Christina 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy

Salmivalli, Christina & Poskiparta, Elina 2009. Avain Kivaan Kouluun. Lyhyt opas KiVa Koulu-ohjelmaan osallistuvalla koululla. Kaarina: Painola, T. Nieminen Oy

Salovaara, Reija & Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Saloviita, Timo 2009. Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Teräsahjo, Timo 1997. Mitä kuvaukset kertovat? Koulukiusaamisen pitkäaikaisuuraamuksien tutkimus esimerkkinä fenomenologisesta tutkimusotteesta. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto, psykologian laitos.

Elektroniset lähteet:

Ami Assulin 2014. Näkökulma: Lain nimessä, lopettakaa koulukiusaaminen. Yle uutiset 06.10.2014. Viitattu 11.10.2015

http://yle.fi/uutiset/nakokulma_lain_nimessa_lopettakaa_koulukiusaaminen/7508089

Hyria koulutustarjonta, lähihoitaja. Viitattu 22.09.2015

http://www.hyria.fi/koulutukset/nuorten_koulutukset/koulutustarjonta/sosiaali-terveys- ja liikunta-ala/sosiaali- ja terveysala/lahihoitaja

Hyria tukipalvelut. Viitattu 10.10.2015

http://www.hyria.fi/opiskelijalle/nuorten_opiskelu/opiskelijan_tukipalvelut/kuraattoritoiminta

Ikävalko, Kari 2015. Ministeri: Koulukiusaamiselle täytyy tehdä vielä lisää – työntekijöiden pitää puuttua. Yle uutiset 04.09.2015. Viitattu 11.10.2015

http://yle.fi/uutiset/ministeri_koulukiusaamiselle_taytyy_tehda_vielä_lisää_työntekijöiden_pitää_puuttua/8279734

Kiusaamisen vastaiset lait näyttävät tehoavan. Yle uutiset 09.10.2015. Viitattu 11.10.2015

http://yle.fi/uutiset/kiusaamisen_vastaiset_lait_nayttavat_tehoavan/8366903?ref=leikki-uu

Kolehmainen, Aki 2014. Toisen asteen oppilaitoksissa kiusaaminen painuu maan alle. Suur-Jyväskylän Lehti 05.03.2014. Viitattu 11.10.2015

http://www.surkkari.fi/pdf/2014/201410_ke/SY_20140305_23.PDF

Kurttila, Tuomas 2015. Lapsiasiainvaltuutettu haluaa koulujen päivittävän järjestyssääntönsä. Helsingin Sanomat 15.08.2015. Viitattu 11.10.2015

<http://www.hs.fi/kotimaa/a1439601514537>

Long-term consequences of victimization: A follow-up from adolescence to young adulthood. Viitattu 22.9.2015

http://www.researchgate.net/publication/258999680_Long-term_consequences_of_victimization_A_follow-up_from_adolescence_to_young_adulthood

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998, 28 §. Viitattu 26.8.2015

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20ammatillisesta>

Lukiolaki 629/1998, 21 §. Viitattu 26.8.2015

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lukiolaki>

Perusopetuslaki 628/1998, 29 §. Viitattu 26.8.2015

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

Terveys ja hyvinvointilaitoksen kouluterveyskysely, Ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden hyvinvointi 2008/2009–2013. Viitattu 7.9.2015

http://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/ktkysely_kokomaa_2008_2013_aol.pdf

Susan P. Limber. Development, Evaluation, and Future Directions of the Olweus Bullying Prevention Program. Viitattu 8.9.2015

<http://www.goccp.maryland.gov/msac/documents/gang-studies/OLWEUS/Limber-2011.pdf>

Verso vertaissovittelu. Viitattu 15.9.2015

<http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/index.php?id=37>

LIITTEET

LIITE 1. Kysely henkilöstölle

Kysely Hyria koulutuksen sosiaali- ja terveystalouden osaston henkilöstölle koulu-kiusaamisesta

Arvioi, kuinka moni opiskelija 200:sta kokee tulleensa kiusatuksi koulussa.

- 0
- 1-3
- 4-6
- 7-10
- yli 11

Arvioi, kuinka moni opiskelija 200:sta myöntää kiusanneensa toista opiskelijaa koulussa.

- 0
- 1-3
- 4-6
- 7-10
- yli 11

Oletko havainnut kiusaamista oppitunneillasi?

- kyllä
- en

Jos olet, kuinka olet toiminut?

Jos olet huomannut kiusaamista, mutta et ole siihen puuttunut, miksi?

Onko Hyriassa selkeät ohjeet, kuinka tulee toimia kiusaamistilanteessa?

- kyllä
- ei
-

Jos vastasit kyllä, mistä olet saanut ohjeet?

Toivoisitko jotain työkaluja / apua mahdollisiin kiusaamistilanteisiin? Minkälais-
ta?

Kiitos vastauksistasi! Käytän kyselyn tuloksia anonyymeinä hypoteeseina kou-
lukiusaamisesta opinnäytetyössäni.

LIITE 2. Kiusaamiskyselypohja

Kiusaamiskysely 2013-2014**Perustiedot**

Sukupuoleni on

- Mies
- Nainen

Olen

- Ensimmäisen vuoden opiskelija
- Toisen vuoden opiskelija
- Kolmannen vuoden opiskelija

Kysymykset

1. Tunnetko olevasi osa luokkaasi?

- Kyllä, olen osa luokkaani
- Ei, tunnen olevani ulkopuolinen luokassani

2. Oletko löytänyt luokaltasi kavereita?

- Ei, en ole löytänyt luokaltani kavereita
- Kyllä, olen löytänyt luokaltani kavereita

3. Tunnetko, että muut opiskelijat hyväksyvät sinut sellaisena kuin olet?

- Kyllä, muut opiskelijat hyväksyvät minut sellaisena kuin olen
- Ei, muut opiskelijat eivät hyväksy minua sellaisena kuin olen

3 a) Jos vastasit ei, kerro miksi sinusta tuntuu, ettei sinua hyväksytä.

4. Tunnetko, että opettajat hyväksyvät sinut sellaisena kuin olet?

- Kyllä, opettajat hyväksyvät minut sellaisena kuin olen
- Ei, opettajat eivät hyväksy minua sellaisena kuin olen

4 a) Jos vastasit ei, kerro miksi sinusta tuntuu siltä, etteivät opettajat hyväksy sinua.

5. Oletko havainnut luokassasi kiusaamista?

- Kyllä, luokassani on ollut kiusaamista
- Ei, luokassani ei ole ollut kiusaamista

Jos vastasit ei, siirry kysymykseen 6. Jos vastasit kyllä, vastaa myös kolmeen seuraavaan kysymykseen:

5 a) Millaista näkemäsi kiusaaminen on ollut? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Sanallista (esim. nimittely, haukkuminen, huutaminen, uhkailu)
- Fyysistä (esim. töniminen, kiinnipitäminen, lyöminen potkiminen)
- Henkistä (esim. eristäminen, syrjiminen, selän takana puhuminen)
- Nettikiusaamista

5 b) Kuka näkemässäsi kiusaamisessa on ollut kiusaaja? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Oman luokan opiskelija / opiskelijat
- Muiden luokkien opiskelija / opiskelijat
- Opettaja / opettajat
- Muu koulun henkilökuntaan kuuluva henkilö / henkilöt

5 c) Onko koulu on puuttunut näkemääsi kiusaamiseen.

- Kyllä. Tilanteeseen on puututtu ja kiusaaminen on loppunut
- Kyllä. Tilanteeseen on puututtu, mutta kiusaaminen jatkuu
- Ei. Tilanteeseen ei ole puututtu
- En tiedä

6. Oletko itse kiusannut ketään koulussamme?

- Kyllä, olen kiusannut
- Ei, en ole kiusannut

Jos vastasit ei, siirry kysymykseen 7. Jos vastasit kyllä, vastaa myös kahteen seuraavaan kysymykseen:

6 a) Millä tavalla olet kiusannut? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Sanallisesti (esim. nimittely, haukkuminen, huutaminen, uhkailu)
- Fyysisesti (esim. töniminen, kiinnipitäminen, lyöminen potkiminen)
- Henkisesti (esim. eristäminen, syrjiminen, selän takana puhuminen)
- Netissä

6 b) Ketä olet kiusannut? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Oman luokan opiskelijaa / opiskelijoita
- Muiden luokkien opiskelijaa / opiskelijoita
- Opettajaa / opettajia
- Muuta koulun henkilökuntaan kuuluva henkilöä / henkilöitä

7. Onko sinua kiusattu koulussamme?

- Kyllä, minua on kiusattu
- Ei, minua ei ole kiusattu

Jos vastasit ei, siirry kysymykseen 8. Jos vastasit kyllä, vastaa myös kolmeen seuraavaan kysymykseen:

7 a) Millä tavalla sinua on kiusattu? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Sanallista (esim. nimittely, haukkuminen, huutaminen, uhkailu)
- Fyysistä (esim. töniminen, kiinnipitäminen, lyöminen potkiminen)
- Henkistä (esim. eristäminen, syrjiminen, selän takana puhuminen)
- Nettikiusaamista

7 b) Kuka sinua on kiusannut? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Oman luokan opiskelija / opiskelijat
- Muiden luokkien opiskelija / opiskelijat
- Opettaja / opettajat
- Muu koulun henkilökuntaan kuuluva henkilö / henkilöt

7 c) Onko koulu puuttunut kiusaamiseen?

- Kyllä. Tilanteeseen on puututtu ja kiusaamiseni on loppunut
- Kyllä. Tilanteeseen on puututtu, mutta kiusaamiseni jatkuu
- Ei. Olen kertonut kiusaamisestani koululle, mutta tilanteeseen ei ole puututtu
- En ole kertonut kiusaamisestani koululle

8. Jos haluat, voit kertoa tässä vapaasti omista ajatuksistasi kiusaamiseen liittyen.

Kiitos vastauksistasi. Muistathan painaa lähetä-painiketta ennen kuin suljet kyselyn.

LIITE 3. Webropol-kysely opiskelijoille

Kiusaamiseen puuttuminen

Teen opinnäytetyötä Humanistiseen ammattikorkeakouluun koulukiusaamisesta toisen asteen ammattiopilaitoksessa. Tarvitsen nyt Sinun apua kehittämään toimivaa toimintamallia, kuinka koulukiusaamiseen puututaan! Kyselyyn vastataan nimettömästi.
Kiitos, kun autat minua tässä tärkeässä aiheessa!

Terkuin:
Elina "Ellu" Väisänen
ammattillinen ohjaaja
Hyria Koulutus Oy

1. Kuinka opettajan tulisi puuttua kiusaamiseen?
2. Kuinka muiden opiskelijoiden tulisi reagoida kiusaamistilanteisiin?
3. Missä tapauksissa tulisi ottaa yhteyttä kiusaajan vanhempiin?
4. Mitä rangaistuksia tulisi kiusaamisesta seurata?
5. Kuinka mielestäsi opettajan tulisi jakaa ryhmät esimerkiksi ryhmittöihin?
6. Millä tavalla Hyriasta saataisiin oppilaitos, missä ketään ei kiusata eikä jätetä yksin?

LIITE 4. Tietoisku kiusaamisesta powerpoint-diat

KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN ON JOKAISEN TEHTÄVÄ! Tietoisku kiusaamisesta

Elina Väisänen
Yhteistyössä Hyria koulutus Oy &
Humanistinen ammattikorkeakoulu

KIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

- Listaa paperille viisi mieleen tullutta sanaa kiusaamisesta
- Vertaile sanoja vierustoverin kanssa
- Mitä eroja ja mitä samaa löysitte?

MIKÄ ON KIUSAAMISTA?

- Kiusaaminen on jokaiselle henkilökohtainen, subjektiivinen kokemus
- Kiusaaminen on henkistä tai fyysistä väkivaltaa, mikä aiheuttaa yksittäiselle opiskelijalle jatkuvaa mielipahaa
- Kiusaamisen määrittelyssä tärkeintä on kiusatun oma kokemus ja valtaepätasapaino kiusaajan ja kiusatun välillä

KIUSAAMISEN MUOTOJA

▪ Suora kiusaaminen: ▪ fyysistä satuttamista ▪ tavaroiden tuhoamista ja varastamista ▪ haukkumista, nimittelyä ▪ uhkailua ja kiristämistä ▪ "läpän heittoa" ▪ ryhmän ulkopuolelle jättämistä	▪ Epäsuora kiusaaminen: ▪ juorujen levittäminen ja selän takana pahan puhuminen ▪ pilkalliset ja uhmaavat ilmeet ja eleet ▪ Verkkokiusaaminen: ▪ kuvien levittäminen ja väärinkäyttö ▪ pilkkaavat kommentit ▪ uhkailu

KIUSAAMISEN ROOLIT

- Kiusaaminen ei ole vain kiusatun ja kiusaajan välinen asia
- Koulun jokaisella henkilöllä on jokin rooli kiusaamistilanteissa
- **Kiusattu:** joutuu jatkuvan kiusaamisen ja häirinnän kohteeksi
- **Kiusaaja:** aloittaa kiusaamisen ja yllyttää muita siihen mukaan
- **Apuri:** menee kiusaamiseen mukaan
- **Kannustaja:** antaa kiusaamisesta myönteistä palautetta, nauraa ja kannustaa
- **Puolustaja:** menee kiusaamiseen väliin ja antaa tukensa kiusatulle
- **Hiljainen hyväksyjä:** on tietoinen kiusaamisesta, mutta pysyy sivussa
- **Minkä roolin SINÄ otat?**

- Sivustaseuraajien toiminta kiusaamisen jatkumisessa on erittäin merkityksellistä
- Seuraajien kannustamana kiusaaminen voi jatkua vuosia
- Useimmat nuoret eivät hyväksy kiusaamista, mutta toimivat tietämättään kiusaamista vahvistavilla tavoilla

MIKSI JOKU KIUSAA?

- Kiusaaminen on kiusaajalle väline saavuttaa tietty rooli ja asema ryhmässä
- Kiusaaja voi myös yrittää välttää joutumasta itse kiusatuksi "Hyökkäys on paras puolustus"-ajattelulla
- Pohtikaa luokassa:
 - Mitä kiusaaja saavuttaa kiusaamisella?
 - Mistä kiusaaminen saa alkunsa?

KETÄ KIUSATAAN?

- Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa
- Kiusaamisen syy on aina keksitty eikä kiusatussa itsessään ole mitään vikaa!
- Jos kiusattu yrittää muuttaa kiusaamisesta johtuvaa piirrettä tai asiaa itsestään, kiusaajaa keksii uuden syyn kiusaamiselle

KIUSAAMISEN SEURAUKSET

- Kiusaaminen ei ole ohimenevä tapahtuma, vaan se jatkuu usein kouluvuodesta toiseen
- Muiden opiskelijoiden käsitys kiusatusta muuttuu ajan mittaan aina vain kielteisemmäksi
- Nämä kaksi seikkaa tekevät kiusaamisesta erittäin traumaattisen kokemuksen kiusatulle. Hän voi menettää ihmisarvon vertaisryhmässä

KIUSAAMISEN SEURAUKSET

Kiusatulle:

- Välittömät seuraukset: ahdistuneisuus, yksinäisyys, huono itsetunto, itsetuhoiset ajatukset ja masentuneisuus
- Kiusatusta tulee ajan mittaan yhä syrjäanvetäytyvämpi ja arempi
- Jossain harvoissa tapauksissa kiusatusta tulee itsestään aggressiivinen

Kiusaajalle:

- Aggressiivinen ja alistava käyttäytyminen voi jatkua aikuisenakin
- Tuleva työpaikka kiusaaja?
- Kiusaajilla tutkitusti suurempi todennäköisyys päätyä huonoille elämänpoluille ja rikolliseen toimintaan

MILLOIN KIUSAAMINEN ON RIKOS?

- Kaikki yli 15-vuotiaat nuoret ovat rikosoikeudellisessa vastuussa
- **Kiusaaminen täyttää rikosnimikkeen seuraavissa tapauksissa:**
- **Laiton uhkaus:** Suullinen uhkailu, joka voi myös olla kirje, tekstiviesti tai sähköposti. Rangaistus vaihtelee sakosta kahden vuoden vankeuteen.
- **Kunnianloukkaus:** Kun valheellisen tiedon tai vihjauksen levittäminen aiheuttaa kärsimystä ja vahingoittaa loukattua. Kunnianloukkauksesta voi saada päiväsakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

- **Kaikki fyysinen kiusaaminen on rikollista toimintaa**, joista voi seurata rangaistuksia. Ruumiillinen väkivalta täyttää rikoslain tunnusmerkistön **pahoinpitelystä**. Tästä pahoinpitelijä voi saada enimmillään kahden vuoden vankeusrangaistuksen. Vähintään **lieväksi pahoinpitelyksi** luetaan kaikki fyysinen kajoaminen, joka aiheuttaa toiselle kipua, vaikka pysyvää jälkeä ei jäisikään.
- **Rikoksumppaneiksi** voidaan kutsua kaikkia, jotka jollain tavalla osallistuvat kiusaamiseen. Avunantajan ja yllyttäjän rangaistus voi olla sama, kuin itse rikoksen tekijän!
- Mieti siis tarkkaan, haluatko todella itsellesi merkinnän rikosrekisteriin!

KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

- **JOS HAVAITSET KIUSAAMISTA:**
- Jos millään rohkeus riittää, puutu itse kiusaamistilanteeseen tai puuttukaa porukalla.
- Kerro havaitsemasta kiusaamisesta aikuiselle tai esimerkiksi tutoreille.
- Voit kertoa kiusaamisesta myös kirjallisesti esimerkiksi Wilmassa tai jättämällä työntekijän lokeroon kirjeen. Tärkeintä on, että kerrot jollekin.
- Älä kannusta kiusaajaa millään tavalla!
- Kiusaaja haluaa kiusaamiselle yleisöä, lähde tilanteesta pois.
- Älä jätä kiusattua yksin, osoita että välität!

- **JOS SINUA KIUSATAAN:**
- Älä jää yksin. Kerro tilanteesta jollekin aikuiselle tai esimerkiksi tutoreille.
- Muista, että jokaisen opiskelijan oikeus on saada opiskella turvallisessa ympäristössä (Laki ammatillisesta opetuksesta). Sinulla on oikeus hakea apua ja saada sitä.
- Muista myös, että kiusaamisen syy on aina keksitty. Kiusaaja käyttää kiusaamista työkaluna oman asemansa saavuttamiseksi.
- Älä hävitä todistusaineistoa, esimerkiksi kirjoitetut nimittelyt ja uhkailut somessa.
- Voit saada apua myös esimerkiksi:
 - Mannerheimin Lastensuojeluliitosta: http://www.mll.fi/nuortennetti/mista_apua/
 - Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku: <http://www.valopilkkku.fi/>
 - Koulurauhaa: http://koulurauhaalehti.fi/?page_id=5
 - Rikosuhripäivystys RIKU: <http://www.riku.fi/fi/oppaat+ja+ohjeet/kuinka+toimia+koulukiusaamistilanteissa/>

OPPILAITOKSEN VASTUU

- Koulutuksen järjestäjän tulee määritellä toimenpiteet kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi (630/1998, 28§ ja 1287/2013, 13§).
- Hyrian opiskeluhuoltosuunnitelmasta löytyy ohjeet kiusaamistapausten hoitoon ja ehkäisyyn.
- Suunnitelmassa lukee, että opiskelijoille kerrotaan heti opintojen alkaessa, ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää ja kuinka kiusaamistapauksissa tulee toimia. Suunnitelmassa mainitaan, että tämä on ryhmänohjaajan tehtävä.
- Kiusaamisen ennaltaehkäisyä tuetaan suunnitelman mukaan antamalla tietoa kiusaamisesta, sen muodoista, rooleista ja seurauksista. Ennaltaehkäisevää toimintaa on myös ryhmäyttäminen, yhteisöllisyyttä tukevat tilaisuudet ja opiskelijahuoltohenkilöstön aktiivinen toiminta.

TOIMINTAOHJEET HENKILÖSTÖLLE

- Jokaisella aikuisella on velvollisuus puuttua kiusaamiseen.
- Katkaise tilanne välittömästi, vaikka kesken opetuksen.
- Tilanteen mukaan, käsittele kiusaamistilanne itse tai pyydä apua kollegalta (ryhmänohjaaja, koulutuspäällikkö, ammatillinen ohjaaja, tutorit, kuraattori, koulutuspalvelupäällikkö ym.)
- Vakavissa ja kiireellisissä tapauksissa on pyydettävä ulkopuolista apua esimerkiksi poliisi.
- Ilmoita jokaisesta kiusaamistilanteesta opiskelijoiden ryhmänohjaajalle. Ryhmänohjaaja jatkaa tilanteen hoitamista Varhaisen Tuen Mallin mukaisesti.
- Ryhmänohjaaja ilmoittaa kiusaajan huoltajille tapahtumasta esimerkiksi Wilman kautta ja merkitsee Wilmaan toimenpiteet.
- Ryhmänohjaaja tarkistaa, täyttääkö kiusaaminen rikoksen määritelmän ja auttaa kiusattua etenemään asiassa.
- Ryhmänohjaaja pitää huolen, että asia hoidetaan huolella loppuun.

HYRIAN VARHAISEN TUEN MALLI

- **Opettaja (tai muu henkilöstön jäsen) huomaa epäasiallista käytöstä:**
 1. Opettaja keskusteleo asianomaisten kanssa ja informoi ryhmänohjaajaa
 2. Ryhmänohjaaja ottaa yhteyttä alaikäisten huoltajiin ja yhteydenotto kirjataan Wilmaan.
- **Jos epäasiallinen käytös jatkuu:**
 3. Ryhmänohjaaja ilmoittaa asiasta koulutuspäällikölle
 4. Koulutuspäällikkö puhuttelee asianomaisia ja kirjaa asian käsittelyn Wilmaan
 5. Alaikäisten kohdalla huoltajat otetaan tiiviiseen yhteistyöhön
 6. Opiskelijahuoltoryhmä osallistuu tarvittaessa tukitoimiin

▪ **Jos toimenpiteet eivät auttaneet:**

- 7. Koulutuspalvelupäällikkö kutsuu kiusaajan kuulemistilaisuuteen. Tämä kirjataan Wilmaan.
- 8. Asiasta sovitaan seuranta-aika 1kk, jonka jälkeen tilanne tarkastetaan uudelleen.
- 9. Arvioidaan monialaisen asiantuntijaryhmän tarve.
- 10. Koulutuspalvelupäällikkö tiedottaa asiasta rehtoria ja teosta riippuen kiusaajalle seuraa kirjallinen varoitus tai määräaikainen erottaminen.

**OLE ROHKEA. SANO EI
KIUSAAMISELLE!**

(Suora linkki powerpoint-esitykseen:

<https://onedrive.live.com/redirect?page=view&resid=9CA1CCE3AC7D1078!2085&authkey=!AKCISvN4WwxsW8Y>)